

Jaarverslag 2013

**stichting Instandhouding Kleine
Landschapselementen in Limburg**

IKL

Roermond, juli 2014

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Burgerparticipatie en vrijwilligerswerk
3. Groene landschapselementen en erven
4. Biodiversiteit en leefgebieden
5. Cultuurhistorie en aardkunde
6. Subsidieregelingen voor natuur en landschap
7. Landschapswerk (uitvoering en advies)
8. Personeel en organisatie
9. Samenwerking
10. Bestuur en directie
11. Nieuwe koers IKL
12. Communicatie
13. Financiën
14. Verantwoording

Bijlage 1 Urenbesteding per gemeente

Bijlage 2 Uitvoeringsresultaten landschapselementen per gemeente

Bijlage 3 Hovenierswerk op buitenplaatsen

Bijlage 4 Actieve landschapsvrijwilligersgroepen

Bijlage 5 Opdrachten voor advies en uitvoering

Bijlage 6 Maatregelen voor soortenbescherming

Bijlage 7 Met groen versterkt religieus erfgoed

1 Inleiding

De stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg, gevestigd te Roermond, stelt zich conform haar statuten ten doel “het bevorderen van de zorg voor het cultuurlandschap in Limburg ten behoeve van mens, plant en dier, en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin des woords”.

In 2013 hebben we in dat kader een breed scala van projecten en activiteiten uitgevoerd. De rode draad van al het werk is gericht op het actief betrekken van de samenleving bij de zorg voor het landschap. Het volgende hoofdstuk is om die reden gewijd aan burgerparticipatie en de ondersteuning van vrijwilligers bij natuur en landschap. Vervolgens komen groene landschapselementen & erven, biodiversiteit & leefgebieden en cultuurhistorie & aardkunde aan bod. Aansluitend volgt de weerslag van de geleverde inspanningen op het gebied van subsidieregelingen, advies en uitvoering van landschapswerk. In de aanvullende hoofdstukken komt personeel, bestuur, financiën en communicatie aan de orde. In hoofdstuk 13 is een beknopt overzicht van de baten en lasten over 2013 opgenomen. Een uitgebreide versie van de jaarrekening kan opgevraagd worden bij de stichting IKL.

De stichting IKL produceert één versie van het jaarverslag over 2013, de versie die voor u ligt. Op verzoek krijgen geïnteresseerden een exemplaar thuisgestuurd.

2 Burgerparticipatie en vrijwilligerswerk

De stichting IKL maakt landschap relevant voor mensen in Limburg. Mensen die hoogstam snoeien, knotwilgen knotten, weidevogels beschermen of schoolkinderen begeleiden bij hun (eerste) werkdag, maken het landschap niet alleen mooier aan de buitenkant. Het landschap krijgt betekenis aan voor hen omdat ze het “meegemaakt” hebben. Door deze ervaring zal de landschapswerker als mede-creërder ook altijd een eigen en sterk gevoel hebben.

In de loop van de jaren hebben we veel manieren kunnen ontwikkelen waardoor mensen het landschap mee kunnen creëren. Aanvankelijk vanuit natuurgroepen die de zorg voor knotwilgen, poelen of bossen op zich namen, groeide dit uit tot een bredere doelgroep. De ontwikkeling dat jeugd- en jongerenorganisaties als Jong Nederland en Scouting landschapswerk als spelvorm gebruiken zet door. In samenwerking met de Mutsaersstichting ontwikkelen we buiten werken als dagbesteding voor kwetsbare jongeren.

Gemeenten hebben het afgelopen jaar de stichting gevraagd processen op te zetten waarbij mensen betrokken worden bij de groene ruimte. Mensen met ideeën hebben individueel of als groep gevraagd te helpen bij het oplossen van hun landschapsprobleem. Deze processen spelen vaak op wijk-, buurt- of dorpsniveau en vragen om maatwerkoplossingen. Naast deze meer lokaal gerichte aanpak wil de stichting zo veel mogelijk nieuwe deelnemers kennis laten maken met landschapswerk door de Natuurwerkdag te organiseren en in samenwerking met lokale vrijwilligers de NLdoet dag in te vullen.

Vrijwilligers en deelnemers aan activiteiten komen nagenoeg altijd in vereniging-, school- of teamverband. Anderen komen weer als deelnemer aan buitenuitje of educatieve activiteit. De activiteiten zijn ook gericht op het (samen) ervaren van landschapswerk. Andere vrijwilligers organiseren zelfstandig activiteiten in hun eigen woonomgeving. Hierbij helpt de stichting hen op vele verschillende manieren. De stichting vindt goede werkdagen met aandacht voor de deelnemers en hun veiligheid belangrijk en heeft een allesomvattend plan van aanpak vrijwilligerswerk (2012) gemaakt. Deelnemers en vrijwilligers zijn niet door middel van een overeenkomst of iets dergelijks gebonden aan de stichting IKL. De stichting heeft echter wel de behoefte om vrijwilligers nadrukkelijker aan zich te binden. Daarom zal de stichting in 2014 beginnen met het opstellen van een algemeen vrijwilligersbeleid.

Deelnemers en activiteiten

In totaal hebben 7.103 deelnemers meegewerkt tijdens 977 werkdagen. De organisatie van werkdagen werd door 215 vrijwilligers verzorgd. In totaal werd 60.159 uur vrijwilligerswerk verzet. Er is een daling in het totaal aantal vrijwilligers. Deze wordt veroorzaakt door het wegvallen van 666 scholieren en weer deels goedgemaakt door een groei in het aantal basisschoolleerlingen. De weidevogelvrijwilligers, paddenoverzetters en het netwerk geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad stonden voorheen niet in de optellijst en worden nu wel meegeteld. In 2013 waren er 7.230 deelnemers, 315 vrijwilligers, 969 werkdagen en 52.758 werkuren. De forse daling in het aantal organiserende vrijwilligers van 315 naar 215 lijkt een gevolg van vergrijzing in combinatie met een opschoning van het bestand vrijwilligers. De ontwikkeling op zich baart ons zorgen; de stichting werkt juist aan het versterken van deze groep.

Weekendvrijwilligers

In grote lijnen is de deelname aan werkdagen die in de weekenden werden georganiseerd gelijk gebleven. Het aantal groepen steeg van 85 naar 86. Het aantal werkuren steeg van 32.717 naar 34.132. Het aantal deelnemers daalde van 2.415 naar 2.307 en ook het aantal dagen daalde (van 741 naar 726).

Weekendvrijwilligers	Aantal vrijwilligers	Aantal deelnemers	Aantal dagen	Aantal uren
2013	215	2.307	726	34.132
2012	315	2.415	741	32.717
2011	274	2.174	817	29.120
2010	277	2.696	739	26.524

Vakantiekampen voor landschapswerk

Na het beëindigen van de Langoedkampen van de ANWB in 2011 zijn er jaarlijks drie kampen in Limburg waarbij vrijwilligers uit heel Nederland Limburg een stukje mooier maken.

Twee van de drie kampen worden door VOBULA georganiseerd in samenwerking met de Zuid Limburgse Stoomtreinmaatschappij (ZLSM). Daarnaast organiseert de ANWB nog wel de Hoogstamkampen. Deze kampen zijn bedoeld voor het ledenhulpcorps. In de winterperiode wordt er in totaal door 86 mensen gesnoeid in de hoogstamboomgaarden. De stichting zorgt hier voor de voorbereiding en begeleiding van de activiteiten.

Kampen	Deelnemers	Dagen	Uren
2013	175	13	2.214
2012	180	13	2.259
2011	200	18	2.613

Adoptieproject kleine landschapselementen

In 2013 leefde het 50.000ste schoolkind dat deelnam aan een werkdag Adoptieproject zich uit in het landschap. Een mijlpaal voor dit educatieve project dat in 1990 in samenwerking met andere Limburgse natuureducatieve organisaties werd gestart. Tijdens een werkdag waarbij de kinderen van speciaal basisonderwijs Op den Tump uit Maasgouw enthousiast met zaag en schaar het snoeiwerk uitvoerden, kregen de kinderen ter gelegenheid van het bereiken van deze mijlpaal een herdenkingspet. Voor de kinderen was de dag bijzonder omdat het voor meesten hun eerste dag buitenwerk was. Spannend en dynamisch met problemen en probleempjes die ze op hun eigen manier op konden lossen. Het belang van buitenactiviteiten voor kinderen wordt tegenwoordig steeds belangrijker gevonden.

In Limburg nemen 101 basisscholen deel aan dit project, daarmee wordt via dit project een kwart van de Limburgse kinderen een dagje buitenwerk bijgebracht. IKL verzorgt bij 81 scholen de begeleiding van de werkdagen. Bij de andere scholen gebeurt dit door medewerkers van educatieve diensten (Maastricht, Kerkrade en Venlo), vrijwilligers, gemeente. Of Waterschap Peel en Maasvallei. Bij alle werkdagen worden vrijwilligers ingeschakeld. Vanuit school komen natuurouders mee en IKL probeert lokale vrijwilligers actief bij de werkdagen te betrekken.

Adoptieproject	Deelnemers	Dagen	Uren
2013	3.371	119	10.216
2012	3.240	117	9.025
2011	3.143	106	7.882
2010	2.891	95	7.200

Voortgezet onderwijs

Met de beëindiging van de Maatschappelijke stage door de regering is helaas ook een eind gekomen aan de toenemende bijdrage van scholieren uit het voortgezet onderwijs aan het landschap. In 2013 bleek de belangstelling van scholen om hun leerlingen buiten de schooldeuren in te zetten voor maatschappelijke doelen, al fors te dalen. Vooral het wegvallen van de financiële basis en het ontbreken van een toekomstgedachte voor de stage blijkt van doorslaggevend belang. Veel scholen zien wel de waarde in van de stage en vooral de bijdrage aan de vorming van de jongeren spreekt hen hierbij aan. Dit zijn echter geen primaire taken van de school zo wordt geredeneerd.

Voortgezet onderwijs	Deelnemers	Dagen	Uren
2013	504	23	2.968
2012	1.170	26	5.241
2011	973	30	5.889

Zorg

In 2013 startte de stichting IKL in samenwerking met de Mutsaersstichting met een project waarbij de jongeren in de natuur aan het werk gezet worden. Het werk in de natuur is een activiteit waarbij ze veel kwijt kunnen en die voor de begeleiders aanknopingspunten voor de aanpak kan geven. De stichting zorgt hierbij voor een geschikt programma voor de kinderen. Het project wordt geheel gefinancierd door de Mutsaersstichting. Wekelijks zijn er twee dagdelen met activiteiten.

Daarnaast werkt de stichting al een aantal jaren samen met Pedagogisch Sociaal Werk Midden-Limburg (PSW) en later met Riagg Zuid.

Zorg	Deelnemers	Dagen	Uren
2013	46	84	6.240
2012	16	60	1.920
2011	8	30	960

Cursus

Dankzij de bijdrage van het Ministerie van Economische zaken in het project Groen en Doen, kon er extra aandacht worden gegeven aan cursussen. Tijdens cursussen die stichting organiseert voeren de deelnemers ook vaak onderhoudswerk uit. In 2013 werden er drie hoogstamcursussen (94 deelnemers) en een opfriscursus (12 deelnemers) georganiseerd. Aan de Praktijkcursus, waar de cursisten in tien bijeenkomsten leren hoe ze werkdagen kunnen organiseren, namen 22 mensen deel. Op verzoek van Natuurmonumenten is er een zeis instructie gegeven voor 20 deelnemers. Tenslotte is er nog een workshop georganiseerd voor lichamelijk en geestelijk gehandicapte kinderen. Hieraan namen 6 vrijwilligers en 31 gehandicapte kinderen deel. In totaal waren er 185 deelnemers.

Groen en Doen

Het ministerie van Economische Zaken investeerde in 2013 in groen vrijwilligerswerk. Dankzij deze financiële bijdrage kon de stichting in 2013 een fors aantal activiteiten ontplooiën. Hierbij werken we nauw samen met andere organisaties, in het bijzonder met de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF) en de daarbij aangesloten landelijke organisaties voor de bescherming van soorten.

datum	Activiteit	Bereik
25-3-2013	Startbijeenkomst voor mentoren Gezamenlijke zoektocht naar verbetering van werkactiviteiten	25 mentoren
17-11-2013	Workshop werken met jongeren Zoeken naar combinaties op snijvlak van werk en spel Signaaljassen ter herkenning van begeleiders	12 begeleiders 100 mentoren
28-11-2013	Veilig de boom in voor hoogstamsnoeiers Workshop over veilig klimmen en gebruik van valbeveiliging	24 vrijwilligers
	Helmen voor deelnemers Vanwege kans op vallend hout schrijft Arbo helmen voor	500 helmen
	Praktijkcursus landschapsbeheer In tien lessen leren mensen werkdagen begeleiden	22 deelnemers
28-8-2013	Startbijeenkomst voor begeleiders van het adoptieproject Workshop voor mensen die met basisschoolkinderen werken	9 begeleiders
	50.000ste kind in het bos Aanschaf van petten om kinderen te belonen voor hun inzet	1.000 kinderen
20-3-2013 27-3-2013	Workshop kinderen en amfibieën Begeleiders kennis laten maken met Adventure education	42 begeleiders
9-2-2013	Verzelfstandiging van eikenhakhoutbrigade	53 vrijwilligers
26-2-2013 9-3-2013	Vorming nieuwe groep Miljoenenlijn	25 vrijwilligers
26-3-2013	Samenwerking rond vliegend hert	
27-3-2013	Informeren Limburgse weidevogelvrijwilligers SOVON	25 vrijwilligers
19-2-2013	Informeren platform geelbuik en vroedmeesterpad	45 vrijwilligers
7-3-2013	Bijscholing vleermuiswerkers	17 vrijwilligers
26-3-2013	Oprichting monitoringgroep agrarisch natuurterrein	26 vrijwilligers
30-8-2013	Excursie voor vleermuiswerkers	
30-10-2013 7-11-2013	Workshop werken met gehandicapte kinderen	6 deelnemers 31 kinderen

Natuurwerkdag

Op de eerste zaterdag van november vindt in Nederland de Natuurwerkdag plaats. Het afgelopen jaar waren er weer meer deelnemers dan het vorige jaar. In Limburg organiseerde IKL samen met Scouting Nederland, IVN, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Limburgs Landschap en vooral lokale vrijwilligers op 44 locaties werkdagen. Hierbij namen 1.452 mensen deel waarbij een groot

aantal via Scouting geworven was. Afgelopen jaar is ook gestart met een samenwerking met Jong Nederland Limburg. In 2012 waren er nog 1.389 deelnemers aan de Natuurwerkdag.

Landschapsactiviteiten voor bedrijven

De stichting werkt graag met bedrijven en instellingen samen om met activiteiten te organiseren waarbij het personeel op een prettige manier in het landschap uitgedaagd wordt. In 2014 werd er voor drie bedrijven een activiteit georganiseerd. Een vestiging uit Kerkrade van Tedegar Film Products werkte ook in 2012 al en gaf dit in 2013 een vervolg, de dienst Regelingen uit Roermond en Deventer en de Rabobank Roermond-Echt werkten in totaal met 107 werknemers een dag in het landschap. Daarnaast deden ook nog bedrijven mee aan de Natuurwerkdag en aan NLDoet. Deelnemers in dat verband zijn bij de Natuurwerkdag meegeteld.

Vrijwillige weidevogelbescherming

Hoewel Limburg geen echte weidevogelprovincie is, zijn er toch 51 vrijwilligers die elk voorjaar de nesten van kievit, grutto, scholekster en wulp beschermen tegen werkzaamheden op weiland en bouwland. De stichting organiseert jaarlijks een startavond voor de vrijwilligers. Ook leidt de stichting nieuwe vrijwilligers (in samenwerking met een lokale vrijwilliger) op. Helaas is deze inzet tot nu toe niet voldoende om de terugloop van het aantal weidevogels tot staan te brengen. In 2013 werden in totaal 649 nesten beschermd.

Vleermuiswerkers en steenmarterklachten

Burgers die klachten over vleermuizen hebben of vleermuizen met problemen hebben gevonden, kunnen contact opnemen met hun gemeente. In elke gemeente is een vrijwilliger actief, die klachten thuis bij de melder kan afhandelen. Dit netwerk van vleermuiswerkers werd ook in 2013 door de stichting IKL gecoördineerd. Jaarlijks handelt dit netwerk circa 100 meldingen af. Voor klachten over steenmarters geldt een vergelijkbare structuur. Alleen handelt hier een professioneel bedrijf voor de bestrijding van dierenoverlast de klachten af.

Paddenoverzetacties

In de hele provincie zetten lokale vrijwilligers al dan niet met steun van gemeenten en IKL paddenoverzetacties op. In 2013 ging het om 27 locaties waarbij 297 vrijwilligers actief betrokken waren. Sommige paddenoverzetacties lopen al vele jaren maar jaarlijks komen er ook nieuwe bij. Mensen die doodgereden padden zien gaan simpelweg tot actie over. De stichting helpt hen bij het organiseren van een overzetactie. Meestal is het aantal kinderen bij deze overzetacties groot. Een eerste ervaring met de natuur een handje te helpen die vaak lang blijft. In het vroege voorjaar plaatsen vrijwilligers schermen, graven emmers in en zetten vanaf de allereerste trekbewegingen padden en andere amfibieën over. In totaal werden 35.271 dieren overgezet.

Netwerk Geelbuik en vroedmeesterpad

Het Platform voor de geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad is in 2000 opgericht. Doel is om de verschillende groepen bij elkaar te brengen: de professionals, grondgebruikers en de buurtbewoners. In de loop van de jaren is een groep van zeventig personen verdeeld over de acht zuidelijkste gemeenten gegroeid. De Platformleden monitoren ongeveer 300 poelen die van belang zijn voor de Mergellandpadden. In 2013 hebben zich ook afgevaardigden uit Belgisch Limburg aangesloten. De coördinatie van het platform berust bij het adviesbureau Natuurbalans, de stichting RAVON en de stichting IKL. Zij adviseren en leiden de vrijwilligers op en gaan ook zelf aan de slag met tellen, meten en het organiseren van uitvoerend werk.

3 Groene landschapselementen en erven

Algemeen

De aandacht van de stichting IKL richt zich vanouds vooral op de groene landschapselementen in het agrarische cultuurlandschap: houtwallen, knotbomen, graften, holle wegen en alle andere beplantingsvormen die het landschap aantrekkelijk maken en een eigen identiteit geven. Herstel en onderhoud van deze groenelementen is een substantieel onderdeel van de uitvoeringsprogramma's van de buitendienst.

Landschapselementen

De onderstaande tabel geeft voor de belangrijkste groepen van landschapselementen aan hoeveel er op enigerlei wijze onderhouden of hersteld werden. Ter vergelijking zijn ook de cijfers van het voorgaand jaar opgenomen.

Type landschapselement	Aantal (stuks)	Lengte (meter)	Opper-vlakte (are)	Aantal (stuks)	Lengte (meter)	Opper-vlakte (are)
	2013	2013	2013	2012	2012	2012
Graft	17	1.930	116	16	2.352	121
Holle weg	5	1.400	148	1	85	17
Houtwallen en houtsingels	37	6.218	505	47	6.894	873
Bos	52	nvt	3.144	90	nvt	6.075
Knotboom	367	nvt	nvt	319	nvt	nvt
Heg	98	21.507	nvt	157	34.694	nvt
Hoogstamboomgaard	319	nvt	nvt	575	nvt	nvt
Poel	12	nvt	nvt	1	nvt	nvt
Bomen	11	nvt	nvt	66	nvt	nvt
Hooiland en overig natuurterrein	5	nvt	111	2	nvt	40

Bijlage 2 is een overzicht van de aantallen en hoeveelheden behandelde landschapselementen per gemeente. De cijfers in de bovenstaande tabel zijn van het overzicht afgeleid. Niet alle hooilandjes en natuurterreinen zijn in dit overzicht opgenomen.

Hoogstamboomgaarden

In 2013 vond in 23 gemeenten herstel en onderhoud plaats in hoogstamboomgaarden. Het aantal bestaande boomgaarden dat sinds het begin van het hoogstamproject onder handen werd genomen bedraagt 1.972.

In 2004 startte IKL met het uitvoeren van de reguliere snoei van boomgaarden bij eigenaren die geen kans zien om dit zelf te doen. Dat gebeurt in nagenoeg alle gevallen via de subsidie Programma Beheer/SNL. IKL vraagt onderhoudssubsidie aan op basis van bruikleenovereenkomsten met de eigenaren. In 2013 waren op deze wijze 6.367 hoogstambomen in regulier beheer bij de stichting IKL. Naast uitvoering op basis van bruikleenovereenkomsten heeft de stichting IKL met een aantal boomgaardeigenaren meerjarige betaalde beheersovereenkomsten afgesloten. Het gaat hier om 30 boomgaarden met daarin 1.245 bomen die regulier onderhouden worden.

In het kader van de aanleg van nieuwe hoogstamboomgaarden zijn in 2013 in totaal 985 hoogstamfruitbomen geplant. Bovendien vervingen we in bestaande boomgaarden 209 bomen. Het aantal geplante hoogstamfruitbomen sinds het begin van de hoogstamactie ('89) steeg daarmee tot 43.680. In 2013 plantten we 1.080 m. aan hagen. De totale lengte van aangeplante heggen bedraagt inmiddels 247 kilometer.

De aanleg van nieuwe boomgaarden en heggen vond voornamelijk plaats in het kader van de gemeentelijke jaarprogramma's. Daarnaast werden boomgaarden aangeplant en hersteld met financiering middels bijdragen van de eigenaren, Europa (POP), Provincie Limburg en de Nationale Postcode Loterij.

De stichting IKL vormt voor hoogstameigenaren het orgaan dat adviezen vertrekt ten aanzien van mogelijke subsidieregelingen voor aanleg en beheer van hoogstamboomgaarden maar ook voor specifieke vaktechnische zaken aangaande het beheer, aanplant en biologische ziekten en plagenbestrijding in hoogstamfruitbomen. In 2013 werden in dit vakgebied aan grondeigenaren, gemeenten en overige ruim 250 adviezen verstrekt.

In 2013 verzorgde IKL drie basis-hoogstamcursussen. Twee basiscursussen zijn met ondersteuning van de gemeente Peel en Maas georganiseerd in februari en in november 2013. Hieraan namen respectievelijk 28 en 27 personen deel. In deze cursussen werd naast het beheer van hoogstamboomgaarden ook aandacht besteed aan het beheer van erfbeplantingen en overige landschapselementen. In Zuid Limburg is de basiscursus gegeven in Eijsden waaraan 22 personen deelnamen. Verder is er een opfriscursus georganiseerd waaraan 12 personen hebben deelgenomen. In Heerlen is voor de hoogstamvereniging "de Loorenhof" en geïnteresseerden uit Heerlen een vierdaagse cursus georganiseerd voor 17 deelnemers. Als laatste zijn vier instructiedagen georganiseerd voor in totaal 86 deelnemers aan de ANWB-snoeikampen.

Planten Nu!

In 2013 voerde de stichting IKL in opdracht van ARK Natuurontwikkeling in Vaals, Gulpen-Wittem en het Nederlands deel van het Kempen-Broek (Weert en Nederweert) de campagne *Planten Nu!* uit. Particuliere eigenaren van percelen kunnen via een aantrekkelijke regeling in aanmerking komen voor de aanleg van een landschappelijke beplanting op, rond en buiten het erf. In 2013 stelden we voor 38 belangstellende eigenaren van erven en percelen in het buitengebied beplantingsplannen op die ook werden uitgevoerd. Het ging daarbij om de aanleg van 337 hoogstamfruitbomen, 110 loofbomen, 4.480 meter heg en 6.665 stuks bosplantsoen.

4 Biodiversiteit en leefgebieden

Algemeen

Het landschap als leefgebied van planten en dieren krijgt bijzondere aandacht van de stichting IKL. Van noord tot zuid komen op uiteenlopende plekken in het Limburgse cultuurlandschap bijzondere, vaak ook kwetsbare en bedreigde soorten voor. IKL zet zich in voor behoud en verbetering van hun leefgebied.

Project Habitat Euregio

Via INTERREG IV-project *Habitat Euregio* neemt IKL gedurende drie jaar deel aan een beheer- en inrichtingsproject dat gericht is op het leefgebied van de hazelmuis. Daarnaast werden de beheerovereenkomsten met particulieren uitgebreid. De maatregelen zijn gericht op de instandhouding van het leefgebied van deze slaapmuis, die leeft in de randen van bossen, holle wegen, graften en hagen. In 2013 is in samenwerking met Staatsbosbeheer op verschillende locaties in het Geuldal beheerwerk uitgevoerd. Daarnaast is bij een tweetal particulieren in de gemeente Vaals gewerkt. Het project is door middel van een eindsymposium op te Rolduc in Kerkrade afgesloten. Van de behaalde resultaten is een brochure opgesteld. Tevens is binnen het project een voorlichtingsfilm geproduceerd over het beheer ten behoeve van hazelmuizen.

Project Restore

Eind 2012 is door IKL een projectvoorstel opgesteld om deel te nemen aan het INTERREG IV-project *Restore* dat zicht richt op de bevordering van de biodiversiteit in groeven. Dit voorstel is goedgekeurd en het project loopt van 13 september 2012 tot 30 september 2015. De werkzaamheden van IKL bestaan uit het voortzetten van de activiteiten door het Platform geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad, en de monitoring van de populaties van beide soorten. Daarnaast wordt een inventarisatie van kleine, verlaten dagbouwgroeven in Zuid-Limburg uitgevoerd. Voor enkele van deze groeven worden beheer en inrichtingsvoorstellen uitgewerkt die de groeves geschikt moeten maken voor een aantal bedreigde soorten, waaronder de twee bedreigde padden. In 2013 is de inventarisatie van de groeves uitgevoerd en zijn de populaties van beide paddensoorten door de Stichting RAVON en ecologisch adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens gemonitord. In een groeve in de gemeente Voerendaal zijn herstelwerkzaamheden uitgevoerd. Voor vijf andere groeves zijn werkzaamheden voorbereid.

Uitgevoerde maatregelen voor soorten

In de jaarlijkse uitvoeringsprogramma's van de stichting krijgt het herstel en behoud van leefgebieden van planten en dieren in het cultuurlandschap steeds meer aandacht. De maatregelen zijn erg divers van aard en schaal. Voor zoogdieren wordt o.m. hakhoutbeheer uitgevoerd in bosranden voor de hazelmuis in Zuid-Limburg. Ook werden faunapassages voor dassen hersteld en zijn voorzieningen in kazematten aangebracht ter verbetering zodat ze als verblijfplaats voor vleermuizen kunnen dienen. Bij amfibieën lag het accent op de aanleg, herstel en de instandhouding van voortplantingswateren en landbiotopen van de vroedmeester- en geelbuikvuurpad. In Midden-Limburg werkte IKL mee aan een kweek- en uitzetprogramma voor de sterk bedreigde, zeldzame knoflookpad. Voor reptielen (gladde slang, levendbarende hagedis en hazelworm) werden bestaande leefgebieden verbeterd door de uitvoering van werk aan bosranden en heideterreintjes in Midden- en Zuid-Limburg. Op veel plaatsen vond kleinschalig maaibeheer plaats: onder meer voor de flora van kalkgrasland, maar ook voor vlinders (veldparelmoervlinder in Maastricht) en zeggekorfslak in Nuth. In Eijsden-Margraten en Schinnen werden broedstoven aangelegd voor het vliegend hert, een bijzondere kever die voor zijn voortbestaan afhankelijk is van dood hout en oude, kwijnende bomen. De broedstoven bestaan uit ingegraven stammen eikenhout.

In bijlage 6 worden de getroffen maatregelen voor de bescherming van planten en dieren en leefgebieden opgesomd.

5 Cultuurhistorie en aardkunde

Inleiding

Het Limburgse landschap laat zich lezen als een boek. Een boek vol plaatjes en verhalen. Verhalen, zinnen, woorden, gevlochten tussen leestekens. Die leestekens zijn de kleine landschapselementen. De details die bepalen hoe 'het boek' wordt gewaardeerd, hoe het landschap beleefd wordt en het wordt ondergaan. Juist die kleine elementen – de markante boom, het eenzame wegwkruis, de bloeiende boomgaard, de schaduwrijke holle weg, de geheimzinnige donkere opening van mergelgrotten in een grazige helling – zorgen ervoor dat het landschap wordt herkend als het eigen landschap. Het landschap, onze zichtbare omgeving is een afspiegeling van ons natuurlijk en cultureel erfgoed. Ons landschap is het verhaal van eeuwenlange menselijk activiteit, eeuwen van wonen en werken in en met het landschap. De leestekens zijn nog overal zichtbaar en samen vormen zij het verhaal van een streek. Stichting IKL zet zich in voor het behoud van dit cultuurhistorisch erfgoed en laat mensen de verhalen van het landschap kennen.

In 2013 merken we meer dan in andere jaren dat het steeds meer inspanning kost om goede projecten te realiseren. Echter we merken ook dat die extra inspanning mooie projecten oplevert die door IKL, maar nog belangrijker, door de eigenaar zeer gewenst zijn.

Om tot uitvoering te kunnen komen is een gedegen voorbereiding vereist die soms meerdere jaren in beslag neemt. Aangezien cultuurhistorie sterk aan de mens is gerelateerd en de omgeving begaan is met de elementen is het dan ook zaak een ander gedegen aan te pakken. Dat doet het IKL steeds vaker samen met de eigenaren en omwonenden. Burgerparticipatie is niet weer weg te denken.

Een cultuurhistorisch element dat op zich zelf staat komt zelden voor. Het element maakt integraal onderdeel van het landschap en IKL zet in tot het verfraaien van het geheel. In die gevallen wordt er werkveldoverstijgend gewerkt om tot de beste resultaten te komen.

Inventarisaties cultuurhistorie

Om een goed beeld te krijgen van waardevolle cultuurhistorische elementen voert IKL sinds 2012 inventarisaties uit per gemeente. In 2012 zijn de gemeenten Maastricht, Eijsden-Margraten, Venray, Simpelveld onder de loep gehouden. Dit jaar waren Roermond en Beesel aan de beurt. Door actief betrokken te blijven bij inventarisaties bouwt IKL aan een provinciebrede groene monumentenlijst. Op deze lijst staan waardevolle landschapselementen die onder elkaar en langs elkaar verspreid liggen in het landschap en door de eeuwen heen hun sporen hebben achtergelaten. Veelal zijn deze elementen gerelateerd aan de rode monumenten. Denk bijvoorbeeld aan aardkundig, archeologisch, religieus, agrarisch en industrieel erfgoed. De inventarisaties zijn vastgelegd in een groeidocument waar een lijst met objecten in is terug te vinden met korte beschrijvingen, foto's en locaties. De inventarisaties vormen de basis voor een structureel beheer van cultuurhistorische landschappelijke elementen.

Ontwerpen aan de toekomst met inspiratie uit het verleden

Biesenhof

De Biesenhof is een 750 jaar oude hoeve boerderij in de gemeente Sittard-Geleen. In 2004 is de vervallen boerderij opgekocht door een horecaondernemer en volledig opgeknapt. Naast de geschiedenis is tevens de landschappelijke ligging één van de kwaliteiten van de Biesenhof. De eigenaar onderschrijft dit. Daarom is aan de stichting IKL gevraagd een landschapsplan op te stellen voor de omgeving van de Biesenhof. Bij dit inrichtingsplan is ondermeer rekening gehouden met de geschiedenis van de plek.

Motte Bolleberg

De gemeente Echt-Susteren heeft IKL opdracht gegeven om een plan op te stellen om de zichtbaarheid en toegankelijkheid van motte Bolleberg te vergroten. Een motte is één van de oudste kasteeltypes die wij in Europa kennen. Veelal zijn deze in het huidige landschap enkel herkenbaar door opgeworpen aarden heuvels met soms nog een grachtensysteem. Deze heuvel had als doel om de op zijn afgeplatte top staande versterking beter te verdedigen. De lokale bevolking kon zich tijdens gevaarlijke perioden terugtrekken op deze verdedigingswerken. De entree van de motte die gelegen is langs de Boekhorstweg te Maria Hoop wordt gemarkeerd door een eenvoudige houten pilaar waarmee bezoekers worden geattendeerd op deze bijzondere plek. De echte betekenis van de plek

wordt bij de entree nog niet verklapt, zodat bezoekers zelf een waarde en beleving aan de plek kunnen toekennen. Via een mysterieus wandelpad wordt de bezoeker naar de motte geleid. Daar kan men middels een schuifpuzzel de ware geschiedenis achterhalen.

Openluchttheater Landgraaf

Midden in het bos van Rimburch lag een openluchttheater. Het plaatselijke reliëf en de begroeiing vormde het decor van de voorstellingen. De toeschouwers stonden of zaten in het talud op houten banken. Het geheel vormde een inspirerende omgeving. Door de tand des tijds is het openluchttheater verdwenen en weten nog maar relatief weinig mensen van het bestaan af. De locatie zelf verradt de vroegere aanwezigheid van een theater niet. Stichting IKL heeft afgelopen jaar het initiatief genomen om de geschiedenis van de plek te vergroten. Door middel van een tweetal workshops met betrokken partijen (gemeente Landgraaf, omwonenden, lokale historici en IVN Ubach over Worms) is een plan opgesteld voor de toekomst van de plek. Uiteindelijk is gekozen om de plek zichtbaar te maken door middel van een eenvoudig kunstwerk. Bij de onthulling van het kunstwerk wordt tevens een eenmalige theatervoorstelling gegeven. Komend jaar zal dit project uitgevoerd worden.

Landweer Onderbanken

Langs de Bouwbergstraat in Schinveld ligt een bosgebied met daarin verscholen twee door mensen gemaakte wallichamen. In eerste instantie zie je deze amper maar wie beter kijkt ziet dat de wallen door het bos heen lopen. Het blijkt de landweer "de oude landgraaf" te zijn een van de meest spraakmakende landweren van Limburg. Echter in Schinveld is deze moeilijk te beleven. De Gemeente Onderbanken heeft IKL gevraagd een ontwerp op te stellen. In het ontwerp worden de wallen opnieuw op moderne wijze vormgegeven. Het contrast tussen natuur en cultuur wordt versterkt zodanig dat de Bouwbergstraat en het fietspad de wal letterlijk doorsnijdt en betonnen dwarsdoorsneden achter laat. Het ontwerp is integraal onderdeel van de reconstructie Bouwbergstraat opgenomen en wordt tevens in de uitvoering meegenomen.

Uitgevoerde maatregelen

Maak uw monumentaal erf goed Beek en Meerssen

In de gemeente Beek en Meerssen is afgelopen jaar het groen rond een achttal agrarische rijksmonumenten versterkt in het kader van maak uw monumentaal erf goed. Erfbeplanting maakt de geschiedenis van deze gebouwen compleet, plaatst het monument in zijn context en bepaalt dus in grote mate de kwaliteit van dergelijke monumenten. Denk bijvoorbeeld aan een hoeveboerderij, waarvan de beplanting van nut was voor het gebruik. Zoals een houtwal als veekering, een meidoornhaag als afscheiding, (lei)fruit- en notenbomen om de monden van de familie te voeden.

Religieus erfgoed

Net als andere jaren zet IKL zich actief in voor het behoud, beheer en ontwikkeling van het groen rond religieus erfgoed. Jaarlijks geeft IKL advies aan beheerders zoals gemeenten, stichtingen en particuliere eigenaren wat past bij de geest van de plek. Op welke plaatsen IKL afgelopen jaar heeft gewerkt aan religieus erfgoed is terug te vinden in bijlage 7. De werkzaamheden bestonden met name uit snoei- en knotwerk, planten van (linde)bomen, sierstuiken en hagen.

Landgoed Gebrook

Afgelopen jaar heeft IKL in samenwerking met de eigenaren en hun rentmeester een nieuw NSW-landgoed gerealiseerd. Het nieuwe landgoed Gebrook is zes ha groot en ligt in de gemeente Roermond nabij Swalmen tussen het buurtschap Wieler en Middelhoven. Voor dit NSW-landgoed is allereerst een plan opgesteld dat voldeed aan de eisen van de Natuurschoonwet (NSW). Daarbij is rekening gehouden met de landschappelijke en historische situatie van de plek. Het gebied, van oudsher gekarakteriseerd door akkers, weilanden, moerasbos en fruitbomen ligt in landschappelijk opzicht in een buitengewoon fraaie hoek van de Swalm. Plaatselijk spreekt men van Winkel (hoek) en van het toponiem Gebrook. Die naam verwijst naar het aangrenzend nat broekgebied van de Swalm. Aangrenzend aan dit riviertje zijn inheemse bomen en struiken als eik, linde, beuk, berk, haagbeuk, esdoorn, lijsterbes en wilgen aangeplant. Rondom het huis zijn de vroegere fruitbomen teruggeplant. Daarnaast is het landgoed versterkt met een aantal bijzondere solitaire bomen die passen bij de allure van een landgoed. Dit zijn ondermeer een notenboom, tulpenboom en een rode beuk. Het gebied is toegankelijk voor recreanten en mede mogelijk gemaakt door de regeling Kleine Groene Doelen van de Provincie.

Beleefweide Maren Weide

Afgelopen jaar is IKL door de buurtvereniging Kudesjheem en gemeente Voerendaal gevraagd mee te helpen aan een beleefweide. Allereerst is hiervoor een plan opgesteld. Dit gebeurde in een huiselijke setting in samenwerking met de omwonenden. Gekozen is voor een sobere landschappelijke inrichting. De beleving zal ten slotte vooral plaats vinden door lokale activiteiten. Daarbij werd woorden direct omgezet in daden. De eerste activiteit in de weide was de aanplantactie. In totaal kwamen ruim 75 mensen uit de buurt mee helpen om 17 fruitbomen in speels verband en een smulhaag als omzoming aan te planten. Belangrijk vonden de partners dat jongeren binding krijgen met de natuur en dieren een thuis. „Vroeger kroop je bij de boer onder de draad door om een paar appels te plukken. Dat kan vandaag de dag niet meer. Wij hopen dat door dit soort acties de kinderen achter de computer vandaan komen en de natuur in gaan. Dat was tijdens het planten al te zien: kinderen speelden met boomstammen en waren aan het ravotten.” IKL hoopt dat dit in de nabije toekomst niet anders zal zijn. De realisering van de weide is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank, de regeling Kleine Groene Doelen van de Provincie en een bijdrage van de gemeente.

Station St. Gerlach

Het markant spoorwegstation van Houthem-St. Gerlach is afgelopen jaar door IKL in een nieuw groen jasje gestoken. Naast de aanplant van acht hoogstamfruitbomen en honderd meter aan hagen op een voormalige akker, kan deze zomer al genoten worden van een keur aan bloeiende wilde planten. Het stationnetje in St. Gerlach is het oudste, volledig houten spoorweggebouw van Nederland. Het pand uit 1903 wordt momenteel gerestaureerd en ingericht als vakantiewoning door Camoino vastgoed. De versterking van het groen in Houthem-St Gerlach door IKL vindt plaats met steun van de regeling Kleine Groene Doelen van de provincie Limburg.

6 Subsidieregelingen voor natuur en landschap

Algemeen

In 2013 zijn door Europa piketpalen geslagen voor de toekomst. Dit via het akkoord in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). De landen, en daardoor ook de provincies, vertalen de komende jaren de beleidsdoelen naar daden. Ook binnen de subsidieregelingen voor natuur en landschap gaat veel veranderen. Nederland heeft het voornemen vanaf 2016 uitsluitend nog met zogenaamde agrarische collectieven beschikkingen af te sluiten en niet meer met individuele burgers. De gedachte werkwijze heeft gevolgen voor de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) en de Subsidieregeling groenblauwe diensten (GBD). Beide regelingen zullen in 2016 samengevoegd worden.

Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SNL)

Grondgebruikers kunnen subsidie aanvragen bij de SNL voor het beheren van natuurterreinen of landschapselementen. De regeling is vooral actief binnen de EHS en de zogenaamde landschapsgebieden Noordelijk Maasdal, Midden Limburg Oost, Zuid Limburg Noord en Zuid Limburg Zuid. Door de ontwikkelingen binnen het GLB en bezuinigingen was dit instrument in 2013 beperkt inzetbaar voor landschapselementen. Uitsluitend voor het verlengen van aflopende beheerovereenkomsten.

Kennis en kunde voor het juiste onderhoud door de stichting IKL wordt breed gewaardeerd. Diverse contractanten hebben daarom besloten het beheer uit te besteden aan IKL, in ruil voor de verkregen subsidie met, waar van toepassing, een aanvullende eigen bijdrage.

De tabel geeft een overzicht van SNL-aanvragen en -beschikkingen die met hulp en advies van IKL in de afgelopen jaren zijn aangevraagd. Een beslissing over de in 2013 ingediende verzoeken zullen in de loop van 2014 volgen. De gegevens hebben betrekking op de nog lopende (zesjarige) subsidiebeschikkingen en de aanvragen 2013 voor verlenging, ongeacht de vraag of IKL betrokken is bij de feitelijke uitvoering van het beheer.

Type element	2013		2012
	eenheid	aantal	aantal
totaal aantal beschikkingen en/of aanvragen	stuks	259	260
knipheggen	meter	30.016	28.895
hoogstamfruitbomen	stuks	6.306	5.983
knotbomen	stuks	198	227
poelen	stuks	21	24
graft, houtsingel of -wal	m ²	8.929	16.868
bomenrij	meter	3.031	3.267
geriefhoutbosje	m ²	29.550	29.550
bos	ha	8.48	5.54

Het totaal van de aangevraagde en beschikte SNL-subsidie voor beheer bedraagt ruim 1.7 miljoen Euro voor een periode van zes jaar (de vaste looptijd van de beschikkingen).

Groenblauwe diensten Limburg

Voor het derde jaar op rij maakt de provincie Limburg gelden vrij voor de Subsidieregeling groenblauwe diensten Limburg (GBD). Particuliere eigenaren of gebruikers van agrarische percelen kunnen een vergoeding krijgen voor het inrichten of beheren van het landschap.

Het centrale aanspreekpunt, de coördinatie en beoordeling van de aanvragen berust bij het veldloket dat is ondergebracht bij IKL. Uitleg en advisering in het veld verloopt via een netwerk van veldmakelaars, die afkomstig zijn van Boeren met Natuur, Landschapsbeheer Limburg, Landschaps Ontwikkeling Limburg, Landschapsbeheer Mergelland, Innovatief Platteland, Plattelandscoöperatie Peel & Maas, Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en de stichting IKL.

De door het veldloket positief beoordeelde aanvragen worden doorgeleid naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Deze dienst controleert, beschikt en betaalt uit. De provincie tenslotte beoordeeld in het veld of het beheer volgens de afspraken is gedaan.

De provincie stelt een budget per gemeente vast door te koppellen aan de bijdragen van de gemeenten aan de IKL-jaarprogramma's. Twee gemeenten, de beide waterschappen en de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap hebben ook direct aan de provincie budget beschikbaar gesteld. In totaal is een bedrag beschikbaar van ruim 2 miljoen Euro, dit is exclusief de uitvoeringskosten. Per gemeente, de VNC of waterschap varieerde dit van 0 tot 360.000 Euro.

De belangrijkste gegevens in tabelvorm.

Onderdeel	2013		2012	
	aantal	bedrag	aantal	bedrag
deelnemende gemeenten	30		29	
deelnemende waterschappen	2		2	
deelnemende particuliere partijen (VNC)	1		1	
budget 2013 (exclusief overhead)		€ 2.000.000		€ 1.500.000
totaal aangevraagd	321	€ 2.700.000	350	€ 2.500.000
waarvan met een positief advies naar RVO	191	€ 1.300.000	141	€ 935.000

Hoewel het totale budget overvraagd was zijn de verschillen per gemeente groot. Sommigen waren overtekend, bij een beperkt aantal was nog geld over. Via de waterschapsbijdragen zijn geen beschikkingen opgesteld. De ingediende aanvragen voldeden niet aan de voorwaarden.

IKL subsidieregeling voor landschapselementen

Door IKL is een aanvullende regeling voor het herstellen, optimaliseren en beschermen van landschapselementen in relatie met bedreigde en zeldzame planten of dieren. De IKL-regeling is uitsluitend bedoeld voor particuliere initiatiefnemers en fungeert als vangnet. Veel IKL-overeenkomsten zijn in 2013 overgeheveld naar de groenblauwe diensten of beëindigd. Eind 2013 waren nog voor de volgende landschapselementen of activiteiten afspraken gemaakt.

element	2013 eenheid	2013		verplichtingen (uitbetaling in 2014)	2012 aantal
		aantal	bedrag		
Hagen onderhoud	meter	-	-	-	4.189
Hoogstamfruitbomen	stuks	-	-	-	630
Knotbomen	stuks	-	-	-	42
Poelen controle en/of beheer	stuks	155	€ 1.647,50		204
Landbiotoop	m ²	12.552	€ 3.304,00		40.601
Bosjes en singels	m ²	-	-		2.700
Hazelmuisbiotoop	m ²	6.240	€ 1.715,63		6.490
Broedstoven voor het Vliegend hert	stuks	2	€ 50,00		5
Beschermende rasters	meter	330	€ 171,60		1.391
Totaal overeenkomsten	stuks	30	€ 6.888,73		75

Landschapsveiling

Het onderhoud aan het landschap financieren via crowdfunding, is een initiatief van TripleE. In samenwerking met IKL is hiervoor in 2008 een landschapsveiling georganiseerd. Belangstellende partijen boden op het tienjarig onderhoud van landschapselementen en vonden elkaar zo in de zorg voor het landschap. De stichting IKL is intermediair en uitvoerder van de regeling, de opbrengst van de veiling was € 75.000. In de tabel een overzicht van de geveilde elementen.

Element	Eenheid	Aantallen	Betalingen	
Aantal contractanten	stuks	7		
Aantal overeenkomsten	stuks	13		
Aantal participanten (betalende partijen)	stuks	17		
Struweel- en knipheggen	meter	225	€	526
Hoogstamfruitbomen	stuks	20	€	628
Knotbomen	Stuks	100	€	642
Poelen	Stuks	1	€	506
Graften	m ²	1.770	€	1.984
Holle wegen of grubben	m ²	974	€	1.423
Solitaire bomen of boomgroepen	m ²	4	€	171
Onderhoud veldkapel	stuks	1	€	120
Totaal			€	6.000

Regeling Kleine Groene Doelen

In 2013 werd voor het eerst de regeling Kleine Groen Doelen (KGD) uitgevoerd. Het doel van de regeling is om lokale projecten laagdrempelig te faciliteren. Het gaat dan om projecten die passen binnen het provinciale programma voor mensgerichte natuur en landschap, met name gericht zijn op uitvoering van werk in natuur en landschap en die beperkt van omvang zijn. De provincie reserveerde voor deze projecten € 250.000 uit het uitvoeringsprogramma van IKL. Projectaanvragers konden projecten indienen tot een maximumbedrag van € 50.000, waarbij zij zelf de helft van de kosten moesten organiseren. De regeling leverde 22 projecten op waarvan er 21 in 2013 werden voorbereid en waarvan deels ook al de uitvoering startte.

De diversiteit aan initiatieven was groot, evenals de vraag naar een dergelijke laagdrempelige regeling. Vaak betrof het initiatieven rondom cultuurhistorisch waardevolle plekken, zoals het terugbrengen van laanstructuren rondom een kapel in Geysteren, het opknappen en restaureren van een berceau bij kasteel Well, het weer zichtbaar maken van het Grand Canal du Nord bij Maasbree en het herstellen van de oude processieroute in Nunhem. Ook op het vlak van cultuur en educatie werden projecten uitgevoerd zoals de kunstzinnige route Ransdaal waar enorme schilderijen werden geplaatst in het heuvelland van Ransdaal en de bouw van een educatieve bijenstand bij het Elisabethstift in Kerkrade. De uitvoering van de meeste projecten verloopt via de aanvragers zelf en vindt voornamelijk in 2014 plaats.

7 Landschapswerk (uitvoering en advies)

Urenbesteding per gemeente

De stichting IKL werkt altijd nauw samen met de gemeentelijke overheid. In de meeste gemeenten gebeurt dit via meerjarige samenwerkingsafspraken uitgewerkt in jaarlijkse uitvoeringsprogramma's. Waar deze vaste samenwerking nog niet tot stand is gekomen, werkt IKL incidenteel of op projectbasis voor grondeigenaren, in opdracht van de gemeente of met plaatselijke vrijwilligers. In 2013 ontplooidde IKL in alle Limburgse gemeenten activiteiten. De totale aan gemeenten toegeschreven tijdbesteding kwam uit op ruim 32.000 uren. Bijlage 1 geeft een overzicht van de tijdsbesteding per gemeente. Het overgrote deel van deze uren is direct te herleiden tot uitvoerend werk in het landschap. De overige uren betreffen advies, acquisitie, organisatie, voorlichting, cursussen en de ondersteuning van vrijwilligers.

Aard van het werk

Het uitgevoerde werk wordt weergegeven in onderstaande tabel. De cijfers hebben uitsluitend betrekking op de door eigen personeel gewerkte uren. Uitbesteed werk is niet in de tabel opgenomen.

Werksoort	Uren in 2013	Uren in 2012	Uren in 2011
Afzetten van houtopstanden	5.555	6.948	6.467
Dunnen van houtopstanden	362	388	869
Knotten van bomen	857	770	489
Bestrijden ongewenste houtsoorten	577	750	1.414
Planten	5.515	3.977	4.096
Afrastering plaatsen	2.352	3.104	3.591
Snoeien van heggen	2.700	3.168	2.959
Maaien	2.086	2.184	2.286
Snoeien van bomen	309	524	339
Nazorg aan herstelde landschapselementen	1.219	1.025	757
Snoeien van hoogstamfruitbomen	6.899	4.681	919
Planten van hoogstamfruitbomen (inclusief nazorg)	1.474	1.602	7.596
Afsluiten van overeenkomsten met grondeigenaren	389	325	211
Begeleiding van werk door derden	337	380	271
Hovenierswerk op buitenplaatsen	1.666	1.854	1.967
Subtotaal	32.297	31.676	34.227
Werkleiding en –organisatie	1.469	1.483	1.489
Onderhoud materieel en transportmiddelen	1.608	2.058	2.182
Subtotaal	34.694	35.216	37.898
Algemeen	12.975	13.039	12.351
Totaal van de gewerkte (productieve) uren	47.669	48.255	50.249

Landschapsonderhoud voor particuliere eigenaren

Aanvullend op het reguliere onderhoudsprogramma voor landschapselementen voeren we tegen betaling en op offertebasis werk uit voor particuliere eigenaren. In 2013 ging het om het snoeien van heggen, planten en snoeien van hoogstamfruitbomen en onderhoud aan houtopstanden. Zie verder bijlage 5.

Landschapsonderhoud voor terreinbeheerders

De stichting IKL biedt haar betaalde diensten op het gebied van aanleg en onderhoud van landschapselementen nadrukkelijk ook aan bij de terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties. In 2013 werd doorgegaan met de uitvoering van een eerder voor Natuurmonumenten opgesteld

onderhoudsprogramma voor alle boomgaarden van deze organisatie in Zuid-Limburg. Groeves van Staatsbosbeheer werden gemaaid. Voor ARK plaatste IKL in het gebied Kempen-Broek veldpoorten en klappoorten; daarnaast werden in ditzelfde gebied en in het gebied Drielandenpark (gemeente Vaals) een erfbeplantingsproject voorbereid en uitgevoerd. Dit project is onder de naam *Planten Nu* uitgebreider beschreven in hoofdstuk 3. Zie voor maatregelen op het gebied van soortenbescherming op gronden van de terreinbeheerders Bijlage 6.

Advies en uitvoering voor overheden (gemeenten) en overige opdrachtgevers

Regelmatig vragen gemeenten, particulieren en bedrijven om advies over zaken die natuur en landschap aangaan. Veelal gaat dat om vragen over het beheer en onderhoud die voortvloeien uit de bestaande contacten en binnen het reguliere takenpakket kunnen worden afgehandeld. Daarnaast doen gemeenten en andere partijen een beroep op de stichting voor verdergaand advies tegen marktconform tarief. Onder voorwaarden kan de stichting bovendien tegen betaling herstel en onderhoud uitvoeren aan gemeentelijke landschapselementen in het buitengebied. Bijlage 5 geeft een opsomming van dit soort betaalde adviezen en projecten in 2013.

8 Personeel en organisatie

Personeelsbestand en mutaties

De organisatie telde 64 medewerkers op 31 december 2013, waarvan 61 met een vast dienstverband en 3 met een tijdelijk contract. Het aantal formatie-eenheden nam in het verslagjaar toe naar 56,12. De buitendienst telde aan het eind van het jaar 34,84 formatie-eenheden en kantoor 21,28 formatieplaatsen.

Organisatie

In de organisatiestructuur vonden geen ingrijpende wijzigingen plaats. Drie medewerkers van de buitendienst werden ingezet voor de uitvoering van activiteiten in het werkveld burgerparticipatie en vrijwilligerswerk.

De samenwerking met bedrijven voor de sociale werkvoorziening is met name gericht op het opvangen van de piekbelasting in het werk en werd voortgezet. In 2013 vond urenuitruil plaats met NLW uit Venray, WAA Groep uit Venlo en Westrom uit Roermond. Naast bedrijven in de sociale werkvoorziening vond ook uitruil van werk plaats met Vaessen Groenvoorziening uit Maastricht en Mourik Golf & Groen uit Susteren.

Voor de verdere ontwikkeling van het werkveld burgerparticipatie en vrijwilligerswerk werd op 7 januari 2013 een tijdelijke projectmedewerker aangesteld.

Stageplaatsen en afstudeerprojecten

Drie leerlingen van het middelbaar beroepsonderwijs, twee van het Citaverde College in Roermond en één van het Wellant college in Gorinchem, doorliepen hun stage. Het betreft langdurige aaneengesloten stages.

Scholing en opleiding

In 2013 volgden vier medewerkers een *Opriscursus motorkettingzagen*. Eén medewerker van de buitendienst volgde de cursus *Veilig werken met de hoogwerker*. Eén medewerker volgde een basistraining EHBO en één een basistraining BHV. Vijf binnendienstmedewerkers en 28 buitendienstmedewerkers volgden hun jaarlijks terugkerende herhalingslessen bedrijfshulpverlening.

Materieel voor de buitendienst

De omvang van de investeringen in 2013 was beperkt. Er zijn uitsluitend enkele kleinere machines aangekocht ter vervanging van afgeschreven materieel, zoals een bladblazer, een motorstokzaag, twee elektrische heggenscharen en een Pflanzfuchs met boren. Zoals gebruikelijk zijn persoonlijke beschermingsmiddelen aangekocht voor de buitendienstmedewerkers en handgereedschappen voor gebruik door vrijwilligers.

Bedrijfsgezondheidszorg, arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim

Voor verzuimbegeleiding en verdere ondersteuning bij de zorg voor veiligheid, welzijn en gezondheid is de stichting IKL aangesloten bij ArboVitale. Medewerkers kunnen onder meer gebruik maken van een arbospreekuur bij de bedrijfsarts. De verzuimbegeleiding is intensief en er is veel aandacht voor verbetering van werkomstandigheden en preventie. Het verzuim in de totale organisatie steeg in 2013 naar 8,21 procent. Voor kantoormedewerkers was dat 1,93 procent en voor de buitendienst 12,14 procent.

Ondernemingsraad

De Ondernemingsraad wordt gevormd door vijf medewerkers, twee vertegenwoordigers van het kantoorpersoneel en drie van de buitendienst. De algemeen directeur overlegt meerdere malen per jaar met de OR over uiteenlopende zaken.

9 Samenwerking

Provincie Limburg

In 2013 verliep de samenwerking met de provincie Limburg via het provinciaal meerjarenprogramma. Dit jaar stond in het teken van onderhandelingen om te komen tot nieuwe samenwerking en werd de voorzet gegeven tot het ombuigen van IKL van een organisatie die het zelf doet in het landschap naar een organisatie die andermans dromen laat uitkomen. Uitkomst van de onderhandelingen met de provincie Limburg is dat zij IKL twee jaar helpt om de organisatie te veranderen via het verlenen van projectsubsidies.

Gemeenten

Als basis voor de medefinanciering van de IKL-activiteiten door gemeenten hanteert de stichting IKL het concept van het gemeentelijk Zorgplan natuur en landschap. Dit is een geïntegreerd meerjarenprogramma voor alle IKL-activiteiten binnen de gemeentegrenzen. Dit wordt jaarlijks uitgewerkt in programma's met concrete activiteiten en maatregelen. Aan alle projectgemeenten werd een jaarprogramma 2013 gepresenteerd met de bijbehorende rekening voor een bijdrage in de totale kosten. Tevens werden de jaarprogramma's voor 2014 voorbereid. De toegezegde gemeentelijke bijdragen voor de in 2013 uitgevoerde jaarprogramma's bedroegen in totaal € 639.716. Naast de vaste bijdrage aan de Zorgplannen droegen diverse gemeenten bij aan uiteenlopende landschapsprojecten en activiteiten. Ook werd voor een aantal gemeenten landschapsbeheer in opdracht verricht. Het totaal van de in 2013 bij gemeenten in rekening gebrachte kosten daalde licht ten opzichte van het voorgaande jaar en bedroeg € 952.118.

Ontwikkelingen samenwerking gemeenten

In 2013 is in de gemeente Brunssum voor het eerst een jaarprogramma uitgevoerd. Dit volgend op diverse activiteiten op het vlak van burgerparticipatie in de afgelopen jaren. In Schinnen vond geen samenwerking meer plaats in het kader van een jaarprogramma. Op verzoek van de gemeente is wel een gezamenlijke actie uitgevoerd met betrekking tot aanplant van hoogstamboomgaarden. Op verzoek vanuit de lokale politiek is de samenwerking met de gemeente Sittard-Geleen in 2013 voortgezet. De aanvullende financiering vanuit de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap voor de jaarprogramma's werd in de gemeenten Gennep en Mook en Middelaar stopgezet. Ondanks deze terugval in cofinanciering bleven beide gemeenten met IKL samenwerken via de jaarprogramma's. De gemeente Mook en Middelaar breidde de samenwerking met IKL zelfs uit. De gemeente Echt-Susteren besloot de tienjarige samenwerking met een jaar te verlengen om in 2014 tot een nieuwe samenwerkingsvorm te komen.

Ook in 2013 is het belangrijk gebleken om de lokale politiek van informatie te voorzien en om van gedachten te wisselen met politici. Zo hebben presentaties plaatsgevonden voor de lokale politiek in Landgraaf, Vaals en Valkenburg aan de Geul. Verder is IKL aanwezig geweest bij een groot aantal evenementen en heeft een presentatie plaatsgevonden voor de leden van LLTB afdeling Mergelland, die een werkgebied van vijf Zuid-Limburgse gemeenten bestrijkt.

De trend dat gemeenten en andere partijen IKL steeds meer opzoeken voor advies en samenwerking op het gebied van natuur en landschap zette zich ook in 2013 door. Zo heeft de gemeente Stein IKL ingeschakeld voor diverse projecten waarbij burgers worden betrokken bij natuur en landschap. In de gemeente Onderbanken is IKL, samen met Bureau Verbeek, betrokken bij een ontwikkelingsvisie voor een agrarisch gebied, dat gelegen is tussen een aantal dorpskernen. IKL heeft de gemeente Weert ondersteund bij de aanvraag voor Groenste stad van Nederland en Europa. Beide prijzen wist de gemeente Weert binnen te halen. Voor de gemeente Leudal werd een Romeinse holle weg opgeknapt en in Venray beheert IKL nog steeds 14 hectare natuurcompensatieterrein.

In diverse gemeenten is een start gemaakt om meer lokaal maatwerk te leveren door ideeën en initiatieven van burgers en maatschappelijke organisaties als uitgangspunt voor IKL-werkzaamheden te nemen. Dit houdt tevens in dat de wijze van samenwerking met gemeente en lokale partijen steeds meer in maatwerk wordt ingevuld. In dit kader heeft stichting IKL in de gemeente Voerendaal het samenwerkingsproces begeleid tussen een buurtvereniging en de gemeente om te komen tot de invulling van een "beleefweide", die in de toekomst kan gaan dienen als centraal ontmoetingspunt in de buurt. Op termijn zal het streven naar lokaal maatwerk in een aantal gemeenten ook gaan leiden tot een veranderende werkwijze van de huidige lokale samenwerkingsstructuur, die nu is georganiseerd via de zogenaamde "Technische Commissies". Verder is in diverse gemeenten

bekeken of en zo ja, hoe een meer flexibele invulling van de samenwerking tussen gemeente en IKL kan worden gerealiseerd. Dit kan bijvoorbeeld door in de jaarprogrammasamenwerking ruimte te creëren, zowel financieel als qua capaciteit, voor het oppakken van initiatieven die zich gedurende het uitvoeringsjaar aandienen.

Met Fruit Er Op Uit Eijsden-Margraten

De gemeente Eijsden-Margraten bereidde in de afgelopen jaren met Staatsbosbeheer, de stichting IKL en particuliere ondernemers een plattelandsontwikkelingsproject voor waarbij de culturele identiteit van "fruit" dient als een economisch ontwikkelingskader voor het platteland. De betreffende regio wordt gezien als een grensoverschrijdende fruitregio. Om de geschiedenis en het landschap te verknopen is in 2013 een uitgebreid programma voor bewoners en toeristen in uitvoering gegaan.

In dit kader zijn in 2013 tien belevingsboomgaarden ingericht. De inrichting bestaat uit de aanplant van 116 hoogstamfruitbomen inclusief boombescherming, de aanplant van 510 meter landschappelijke heg rond een deel van de belevingsboomgaarden, het aanbrengen van 595 meter beschermend raster en het plaatsen van vijf toegangspoortjes en een landbouwpoort. In de betreffende belevingsboomgaarden zijn 47 oudere bomen hersteld middels het wegwerken van achterstallig snoeiwerk. Alle belevingsboomgaarden zijn voorzien van informatieborden.

Verder is er in het kader van het project een Genenboomgaard aangelegd met daarin 348 hoogstamfruitbomen van authentieke streekeigen fruitrassen die in Limburg op hoogstam geteeld werden. Deze bomen zijn aangeplant op de boomfeestdag met vier verschillende basisscholen uit de gemeente Eijsden-Margraten.

Er is een fruitparcours uitgezet waarin de belevingsboomgaarden, de genenbank en fruitbedrijven c.q. fruitverwerkingslocaties zijn opgenomen. Hierbij werden de bedrijven, bewoners en lokale organisaties betrokken voor de verdere uitwerking van dit idee.

Landschapsbeheer Nederland

De twaalf organisaties voor landschapsbeheer in Nederland, waaronder de stichting IKL maken deel uit van de koepelorganisatie Landschapsbeheer Nederland. IKL gaf mede uitvoering aan diverse door Landschapsbeheer Nederland georganiseerde landelijke projecten, waaronder de Nationale Natuurwerkdag. IKL kon via Landschapsbeheer Nederland in 2013 opnieuw beschikken over een sponsorbijdrage van de Nationale Postcode Loterij voor medefinanciering van uiteenlopende projecten. Landschapsbeheer Nederland organiseerde een landelijk symposium over de rol van gemeenten bij landschapszorg, met daaraan gekoppeld de prijsvraag Landschap ben je zelf. IKL droeg voor Limburg de gemeente Weert voor. Helaas lukte het niet om de hoofdprijs voor de derde keer naar Limburg te halen. In eerdere jaren viel deze eer namelijk al eens te beurt aan de gemeenten Margraten en Maasgouw. Diverse projectmedewerkers namen deel aan de LBN Kennismarkt, een studiedag voor uitwisseling van kennis, ervaring en contacten tussen de medewerkers van aangesloten organisaties. In 2013 heeft Landschapsbeheer samen met de twaalf landschappen de mogelijkheden tot een vergaande samenwerking onderzocht.

Europa

Het verwerven van aanvullende middelen is een voorwaarde die de Provincie Limburg verbond aan het uitvoeringsbudget voor het IKL Activiteitenprogramma 2007-2013. Naast bijdragen van gemeenten en particuliere grondeigenaren zijn Europese subsidies daarbij nadrukkelijk in beeld. Onder meer betreft dit de in 2010 toegekende bijdragen in het kader van POP, een programma voor plattelandsontwikkeling, voor het project *Opwaardering landelijke erfgoed in Limburg 2010-2013* ter hoogte van ruim 1 miljoen Euro. Verder waren twee Interregprojecten in uitvoering gekomen waarin de stichting IKL als projectpartner een deel van de uitvoering verzorgt. Het gaat om een project voor herstel en onderhoud van klein religieus erfgoed, waarvan de Monumentwacht Limburg de initiatiefnemer is, en het project Habitat Euregio, dat gericht is op verbetering van leefgebieden van bedreigde soorten. Voor dit project treedt de Dienst Landelijk Gebied op als trekker. De twee projecten voorzien ieder in een uitvoeringsbudget voor IKL van € 100.000 in de periode tot en met 2013.

Natuurbeschermingsorganisaties

IKL zoekt actief de samenwerking op met de terreinbeheerders en andere organisaties voor natuurbescherming en stelt haar ervaring en expertise voor advies, voorbereiding en uitvoering van landschapswerk graag ter beschikking. In 2013 werden uiteenlopende werkzaamheden uitgevoerd in opdracht van de Beheereenheid Zuid-Limburg van Natuurmonumenten. Daarnaast werd een projectvoorbereider van IKL gedetacheerd bij dezelfde beheereenheid van Natuurmonumenten.

In opdracht van de Provincie organiseerde ARK Natuurontwikkeling in de omgeving van Weert en Vaals processen voor gebiedsontwikkeling. Op basis van haar ruime ervaring op dit vlak werd IKL ingeschakeld voor het organiseren en uitvoeren van het project *Planten Nu*, een laagdrempelige regeling voor de aanleg en het herstel van streekeigen beplantingen op en rond erven. Samen met Staatsbosbeheer werden projecten voorbereid onder andere voor de geelbuikvuurpad en hazelmuis in het kader van de regeling Kleine Groene Doelen. Ook in het kader van deze regeling werd samengewerkt met Limburgs Landschap bij Dubbroek.

Met Limburgs Landschap hebben gesprekken plaatsgevonden om te komen tot een intensievere samenwerking. Dit heeft in 2013 geleid tot de voorbereiding van een gezamenlijk snoeifeest in de Belletboomgaard dat begin 2014 op het programma staat.

10 Bestuur en directie

Samenstelling

De samenstelling van het bestuur bleef ongewijzigd. Het onderstaande overzicht geeft de samenstelling van het bestuur weer per 31 december 2013.

Naam	Functie
Dhr. D.A.M. Akkermans	Voorzitter
Dhr. J.H.J. van der Linden	Penningmeester
Dhr. A.N. Duwel	Secretaris
Dhr. A.J.W. Lenders	Bestuurslid
Dhr. F.G.J.M. Beckers	Bestuurslid

De directie bestaat uit de heren P.H.M. Debey (algemeen directeur) en H.A.J.M. Schmitz (technisch directeur).

Externe vertegenwoordiging

Voorzitter Akkermans vertegenwoordigde de stichting IKL in het algemeen bestuur van de koepelorganisatie Landschapsbeheer Nederland. De heer Lenders vertegenwoordigt sinds 2010 IKL in de Raad van Toezicht van het GroenHuis. De heer Beckers vertegenwoordigt de stichting IKL in het bestuur van het Limburgs Landschap.

Bestuurlijke aandachtspunten

Een belangrijk bestuurlijk aandachtspunt is een akkoord over de meerjarenafspraken met de provincie Limburg voor 2014 en 2015. In samenhang hiermee is prioriteit gegeven aan de ontwikkeling van de strategische visie en het programma voor de periode na 2013, hetgeen beschreven is in het volgende hoofdstuk.

11 Nieuwe koers IKL

Inleiding

De stichting IKL begon haar activiteiten in 1981 met het ´wegwerken van achterstallig onderhoud aan kleine landschapselementen´. In de decennia daarna verbreedde de aandacht zich tot een meer integrale benadering van het landschap. De organisatie richt zich tegenwoordig op vier met elkaar samenhangende werkvelden: vrijwilligerswerk, groene landschapselementen, soortenbescherming en cultuurhistorie. Daarbij gaat het al lang niet meer alleen om achterstallig onderhoud. Naast herstel, nieuwe aanleg en blijvend onderhoud kwam ontwikkeling van landschapskwaliteit meer centraal te staan. IKL vervult drie rollen: die van landschapsmakelaar (het bij elkaar brengen van partijen, initiatieven en geldstromen), kenniscentrum en uitvoerder. Met name de uitvoerende poot bleef relatief groot. De organisatie voert tot nu toe jaarlijks een omvangrijk programma van landschapswerk uit. In de afgelopen tien jaar namen de bijdragen van de rijksoverheid voor dit werk aanzienlijk af. Deze afname kon volledig gecompenseerd worden met bijdragen van lagere overheden (gemeenten en provincie), grondeigenaren, andere opdrachtgevers en Europese subsidies.

Ondertussen stonden de economische en maatschappelijke ontwikkelingen niet stil. Denkbeelden over de rol van de overheid wijzigden, en over het geheel genomen doet zich de trend voor dat mondige burgers, bedrijven en organisaties meer verantwoordelijkheid en initiatieven nemen en zelf meer sturend willen en kunnen zijn in ontwikkelingen. Blijvende geldstromen vanuit de overheid voor maatschappelijke doeleinden zijn niet meer vanzelfsprekend. Voor natuur en landschap is dat niet anders. Op dit keerpunt in de stroom past voor een organisatie als de stichting IKL een grondige herbezinning op de toekomst en het bepalen van een nieuwe koers. Wat moeten we behouden en vooral: wat moeten we anders en beter gaan doen? Kortom, tijd voor een nieuwe visie en ambitie.

Naar een nieuwe visie en ambitie

In 2012 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van de strategische visie en het programma voor de periode na 2013. Om richting aan dit proces te geven werd een extern adviesbureau voor strategieontwikkeling en communicatie ingeschakeld. In februari 2013 heeft dit bureau de resultaten van een externe analyse van de positie van de stichting IKL, op basis van interviews met belanghebbenden, aan het bestuur gepresenteerd. Deze analyse van zwakke en sterke kanten, kansen en bedreigingen, ligt aan de basis van de nieuwe visie en ambitie. De belangrijkste verbeterpunten waren dat de stichting IKL te veel aanbodgericht werkt, te weinig zichtbaar is en dat de bedrijfsvoering professioneler moet.

Visie

Uitgangspunt is dat het landschap van iedereen is. Veel inwoners, overheden, organisaties en bedrijven hebben daar hun eigen ideaalbeelden bij. In toenemende mate zien we dat burgers, partijen en organisaties een bijdrage willen leveren aan dit landschap. Alleen weten ze vaak niet hoe ze dat moeten doen. IKL is de partij die dat bevordert en mogelijk maakt: *IKL laat landschapsdromen uitkomen.*

Ambitie

De visie *IKL laat landschapsdromen uitkomen* is actiegericht en past bij de IKL-praktijk die derden graag de ruimte biedt tot een verdere ontwikkeling. IKL maakt het mogelijk door werk uit handen te nemen, door faciliteiten te bieden of door het kennisloket te zijn. ‘Landschapsdromen’ kunnen ook ingezet worden om het verhaal van het Limburgse landschap te vertellen. Vanuit deze gedachten is als ambitie geformuleerd: *IKL zorgt voor een springlevend landschap als basis voor een gezonde en welvarende samenleving. Door mensen te helpen, te inspireren en te stimuleren, door kansen te signaleren en landschap op het netvlies te brengen. Voor iedereen die leeft in en van het Limburgse landschap.*

Vermaatschappelijking van natuur en landschap

Het organiseren en bevorderen van burgerbetrokkenheid bij natuur en landschap wordt onze kerntaak. Burgerbetrokkenheid gaat verder dan burgerparticipatie en het traditionele vrijwilligerswerk. Het gaat vooral om beleving van het landschap, en het brede besef dat alle inwoners op velerlei manieren een bijdrage kunnen en willen leveren aan de staat en het verhaal van het landschap. Die bijdrage kan variëren van de uitvoering van werk in het landschap als vrijwilliger of grondeigenaar tot het organiseren van acties, financiële ondersteuning, maatschappelijk verantwoord ondernemen, het vragen van politieke aandacht en verhoging van omgevingsbewustzijn. IKL is niet in de eerste plaats

de partij die het doet, maar de partij die het mogelijk maakt. Dit nieuwe uitgangspunt leidt tot de omslag van 'wij zorgen voor de instandhouding van de kleine landschapselementen' naar 'wij leveren een bijdrage aan de vermaatschappelijking van natuur en landschap'.

IKL staat voor de kwaliteit van natuur en landschap. Dat verandert niet. Wat wel verandert is de wijze waarop de stichting IKL die kwaliteit samen met anderen gaat ontwikkelen en verduurzamen. Veel meer vraaggericht werken, versterken van de makelaarsrol. Overheden op maat bedienen. Bindingen in aantal en intensiteit vergroten. Nieuwe verdienmodellen ontwikkelen, mede door actief op zoek te gaan naar allianties en samenwerking met nieuwe partners, burgers, bedrijven en organisaties, en naar nieuwe financieringsbronnen. Het ondernemerschap van de stichting IKL ligt in de sfeer van planmatige acquisitie en projectontwikkeling in brede zin: waar vinden we potentiële partners en opdrachtgevers, wat zijn hun drijfveren en problemen die wij kunnen oplossen, hoe kunnen we ze ontzorgen en wat kunnen we daarvoor koppelen? Deze benadering sluit naadloos aan op het centrale uitgangspunt voor al ons handelen, de vermaatschappelijking van landschap.

Aanpassing organisatie

IKL blijft binnen en buiten werken. De ambitie en focus om werk in het landschap uitgevoerd te krijgen blijft onverminderd groot. Maar dat wordt op een andere wijze gerealiseerd. Ook zijn veranderingen nodig in de organisatie om bedrijfscultuur en werkprocessen af te stemmen op de nieuwe kijkrichting.

De binnendienst gaat zich concentreren op het organiseren van processen voor het betrekken van burgers en andere partijen bij landschap. Voor de buitendienst komt het accent te liggen op ondersteuning, toezicht, en kwaliteitshandhaving. Daarnaast zal de buitendienst ingezet worden voor uitvoering waar dat nodig is om lokale initiatieven snel op gang te helpen. De grootschalige uitvoering van landschapswerk zal meer door derden gebeuren. Daarom is het noodzakelijk om de omvang van de buitendienst af te laten nemen.

Het rapport IKL laat landschapsdromen uitkomen Visie en ambitie IKL 2014-2025 is in september 2013 gepresenteerd aan het personeel. Het doel is om in drie jaar de organisatie om te bouwen en waar nodig af te slanken. In november 2013 is in opdracht van het bestuur de voorbereiding van de reorganisatie in gang gezet onder leiding van een externe regisseur.

12 Communicatie

Voorlichting en publiciteit

Bij het opstellen van de nieuwe visie van IKL hoort ook een nieuwe communicatiestrategie. In het visie- en ambitiesdocument is hiervoor een eerste aanzet gegeven. *'Buiten binnenlaten'*, dat is de insteek van de communicatiestrategie van IKL voor de komende jaren. Nadrukkelijker zichtbaar maken wat je doet, waardoor anderen meer geïnteresseerd raken in wie je bent en waar je goed in bent. Samen met anderen zorgen voor meer landschapsbeleving bij iedereen die in en van het Limburgse landschap leeft. En stimuleren dat anderen positieve verhalen vertellen over het landschapsbeheer en de specifieke rol van IKL daarin.

'Buiten binnenlaten' betekent ook dat IKL de bereidheid heeft om in haar communicatie een plek in te ruimen voor de ideeën én de verhalen van anderen. Het betekent dat IKL zich nog meer bewust is van wat er buiten IKL gebeurt en daar met actieve communicatie op anticipeert. De keuze voor 'buiten binnenlaten' sluit naadloos aan op de ambitie van IKL voor 2025, maar ook op de fundamentele veranderingen in het communicatievak. In 2014 wordt dit verder uitgewerkt in een communicatiestrategie.

De stichting IKL heeft mensen actief te geïnformeerd en betrokken bij de diensten en projecten zoals die in het veld uitgevoerd worden. Naast de voorlichting over projecten die IKL initieert, stimuleert ze nadrukkelijk andere partijen om een rol te spelen bij het behoud en herstel van de landschappelijke, cultuurhistorische en ecologische waarden. In 2013 vestigden we de aandacht op het herstel en de betekenis van landschapselementen als hoogstamboomgaarden, poelen, houtwallen en heideterreinen. Ook de gerichte bescherming van bedreigde dieren en planten door vrijwilligers en de eigen dienst brachten we ruimschoots onder de aandacht van de media. Voorts brachten we een hele reeks erfgoederen en dan met name kruisen en kapellen voor het voetlicht. In communicatief opzicht ging de nodige aandacht uit naar het Bloesemlint, dat zich richt op het betrekken van bewoners bij het herstel en de aanplant van hoogstamboomgaarden.

Lezingen en excursies

Er werden uiteenlopende inleidingen en voorlichtingsbijeenkomsten verzorgd. Daarbij ging het om lezingen voor natuurorganisaties, serviceclubs, vertegenwoordigers uit de lokale politiek. Verder werden diverse soorten excursies georganiseerd. Niet alleen algemene publieksexcursies, maar ook voor gemeentelijke diensten en vrijwilligers die zich bezighouden met de beschermingsactiviteiten voor dieren.

Deelname aan evenementen

Afgelopen jaar werd bij tal van evenementen het publiek voorgelicht. Het ging daarbij om uiteenlopende evenementen, verspreid over alle regio's. In het merendeel van de gevallen werd de stand bemand door mensen van IKL, aangevuld met lokale vrijwilligers die informatie over natuur en landschap en de faciliteiten van IKL kunnen verstrekken aan belangstellenden. Verder waren er enkele laagdrempelige instructiebijeenkomsten voor mensen die zich inzetten voor het overzetten van padden.

Wedstrijden

Deelname aan wedstrijden met goed omschreven initiatieven houdt een organisatie scherp. Bovendien kunnen de successen met partners gedeeld worden. De gemeente Weert werd door IKL voorgedragen bij de prijsvraag 'het Landschap ben je zelf' van Landschapsbeheer Nederland.

Eigen publicaties en artikelen

IKL bracht een verkorte populaire versie van het algemene jaarverslag uit en afzonderlijke jaarverslagen over de bescherming van weidevogels en activiteiten gericht op het overzetten van padden. Voor de eigen medewerkers wordt maandelijks 't Blaetje uitgegeven en werden diverse achtergrondartikelen aangeleverd voor het provinciale IVN-tijdschrift De Natuurgids, Limburgs Milieu en het Natuurhistorisch Maandblad.

Website

Het belang van het internet neemt nog steeds toe. De website wordt zoveel mogelijk actueel gehouden met persberichten en nieuws. Ter promotie van de bloesemactiviteiten is een aparte website ontwikkeld: www.bloeseminlimburg.nl. Ook werd een zakelijke facebook-pagina opgericht om zo ook meer respons vanuit de social media te ontvangen

Publiciteit

Voorafgaand aan een groot deel van de reguliere onderhoudsactiviteiten door de eigen organisatie tracht IKL de bevolking via de massamedia te informeren. Hiervoor wordt actief de publiciteit opgezocht voor de projecten en maatregelen die IKL in het landschap treft. In totaal gingen er bijna wekelijks meerdere persberichten de deur uit, wat een veelvoud aan publiciteit opleverde. Daarnaast was er in de Limburgse en landelijke media ook anderszins veel aandacht voor de projecten en aandachtsvelden die IKL bestrijkt. De nationale natuurwerkdag en onze activiteiten op het vlak van soortenbescherming en cultuurhistorie springen er daarbij uit.

Maastricht Culturele Hoofdstad 2018

Op verzoek van de stichting Maastricht Culturele Hoofdstad 2018 droeg IKL vijf verbindende verhaallijnen over het euregionale landschap aan die gebruikt konden worden voor het bidbook dat de jury in september 2013 moest overtuigen om Maastricht en de euregio uit te roepen tot culturele hoofdstad van Europa in 2018. In samenwerking met het artistiek team van MCH een eerste culturele invulling van het Bloesemlint gegeven in het Glaspaleis Schunck in Heerlen samen met beeldend kunstenaar Frank Bruggeman. Ook stond IKL met een opvallende stand op de jurymanifestatie van MCH2018 op het Vrijthof in Maastricht.

Concept Bloesemlint

Parallel aan de ambitie Maastricht Culturele Hoofdstad 2018 ontwikkelde IKL het project Bloesemlint. De bloesem staat daarbij symbool voor een vitaal landschap en een gezonde samenleving. Hiervoor organiseren we met diverse actieve organisaties verbindende belevingsmomenten in het landschap. In het kader van het bloesemlint werd met internationale partners vriendenboomgaarden aangeplant in Caestert, België en Orsbach, Duitsland.

Boomfeestdag

De stichting stond diverse gemeenten op verzoek bij met de organisatie van de jaarlijkse boomfeestdag. In dat verband verstrekt IKL adviezen, draagt zorg voor het aanleveren van geschikte plantlocaties en zorgt ze voor gereedschap en de begeleiding van de aanplant door leerlingen. Daarnaast heeft IKL zitting in de provinciale commissie Boomfeestdag die gemeenten stimuleert tot plantactiviteiten en de provinciale accentviering organiseert.

Bloesemtochten

In samenwerking met gidsen van lokale IVN-afdelingen en leden van het Pomologisch Genootschap Limburg (PGL) organiseerde IKL op 21 april maar liefst veertien bloesemtochten langs de in bloei staande boomgaarden. Elk jaar weer leveren deze excursies veel publiciteit op voor de reddingsactie die IKL de laatste 22 jaar op touw heeft gezet voor dit beeldbepalende erfgoed van Limburg. Daarnaast attenderen we recreanten en toeristen ook op andere activiteiten die er in en rond de boomgaarden en bloesem georganiseerd worden via de door IKL geïnitieerde website www.bloeseminlimburg.nl. Ook werd voor de tweede keer in samenwerking met de wandelvereniging Vilt vanuit Gronsveld de Bloeseparade opgezet. Deelnemers aan de vier uitgezette wandeltochten konden kiezen uit een gezinstocht van acht kilometer, met diverse ambachten, demonstraties en onderzoekjes langs het parcours tot langere tochten (14, 21 en 28 km).

13 Financiën

Onderstaand volgt een balans ultimo 2013, een verkorte versie van de rekening van baten en lasten over het jaar 2013 en een begroting voor het jaar 2014.

Voor belangstellenden is een volledige versie van het financiële jaarverslag opvraagbaar bij de stichting IKL.

Deloitte Accountants BV geeft aan dat de in dit jaarverslag gepresenteerde gecompriëerde cijfers zijn ontleend aan en consistent zijn met de gecontroleerde jaarrekening, waarbij een goedkeurende controleverklaring is verstrekt.

balans per 31 december 2013

ACTIVA

Omschrijving	rekening 2013	rekening 2012
Vaste activa		
Materiële vaste activa	<u>167.059</u>	<u>218.076</u>
Vlottende activa		
I. Vorderingen		
1. Debiteuren	315.405	232.818
2. Overlopende activa	64.249	79.463
3. Subsidie PMJP	265.133	265.001
4. Subsidie projecten provincie Limburg	0	75.000
II. Liquide middelen	<u>543.121</u>	<u>1.193.208</u>
	<u>1.187.908</u>	<u>1.845.490</u>
Totaal	<u>1.354.967</u>	<u>2.063.566</u>

PASSIVA

Omschrijving	rekening 2013	rekening 2012
Eigen vermogen		
I. Stichtingskapitaal	45	45
II. Reserves		
Continuïteitsreserve, vastgelegd	838.914	735.056
Bestemmingsreserve, vrij besteedbaar	44.059	44.059
III. Nog te bestemmen resultaat 2012	<u>-370.275</u>	<u>103.858</u>
	<u>512.743</u>	<u>883.019</u>
Kortlopende schulden		
1. Crediteuren	133.751	315.490
2. Overlopende passiva	<u>708.473</u>	<u>865.057</u>
	<u>842.224</u>	<u>1.180.547</u>
Totaal	<u>1.354.967</u>	<u>2.063.566</u>

rekening van baten en lasten jaar 2013

BATEN

Omschrijving	rekening 2013	begroting 2013	rekening 2012
Subsidie ministerie en provincie Limburg			
reguliere bijdrage (PMJP)	1.325.667	1.325.667	1.325.667
	<u>1.325.667</u>	<u>1.325.667</u>	<u>1.325.667</u>
Subsidie provincie Limburg			
diverse projecten	199.584	250.000	365.060
	<u>199.584</u>	<u>250.000</u>	<u>365.060</u>
Overige bijdragen			
diverse gemeenten	312.402	100.000	316.307
diverse terreinbeheerders/eigenaren	311.722	210.000	314.522
Landschapsbeheer Nederland	54.080	10.000	20.141
Natuurmonumenten	85.431	15.000	88.435
ministerie LNV/DLG	224.822	350.000	252.194
Europese Gemeenschap (POP + SOS II)	472.290	275.000	741.160
Postcodeloterij	187.500	187.500	187.500
werkzaamheden PHB	119.170	100.000	132.613
cursussen, brochures	5.489	5.000	4.680
Rente	12.551	15.000	38.599
opbrengst Buiten Bedrijf	3.698	7.500	1.815
Houtopbrengst	13.495	20.000	15.512
overige bijdragen	282.376	939.971	243.314
	<u>2.085.026</u>	<u>2.234.971</u>	<u>2.356.790</u>
Opbrengsten Zorgplannen gemeenten	<u>492.502</u>	<u>500.000</u>	<u>486.225</u>
Totaal baten	<u>4.102.779</u>	<u>4.310.638</u>	<u>4.533.741</u>

LASTEN

Omschrijving	rekening 2013	begroting 2013	rekening 2012
Personeelskosten			
bruto salarissen, sociale lasten en bijkomende kosten	3.159.009	3.020.638	3.025.148
ontvangen ziekengeld	124.387	75.000	86.548
	<u>3.034.622</u>	<u>2.945.638</u>	<u>2.938.601</u>
Apparaatskosten			
opleiding en vakliteratuur	18.595	25.000	9.575
propaganda- en voorlichtingskosten	144	1.000	129
huur kantoren	51.101	51.000	50.004
reparatie en onderhoud kantoren	18.478	17.500	16.348
c.v. en energiekosten	15.784	15.000	15.213
huur werkplaats en opslag, inclusief bijkomende kosten	36.835	40.000	39.169
Verzekeringen	40.335	41.000	40.684
vergader- en representatiekosten	21.080	22.500	20.561
accountants-, wervings- en advieskosten	142.671	100.000	92.170
kosten GroenHuis, diverse organisatiekosten	17.366	10.000	8.395
reis- en verblijfkosten	6.142	5.000	5.045
porti- en telefoonkosten	20.102	18.500	20.270
kantoorartikelen, teken- en kaartmateriaal	1.905	3.000	2.194
drukwerk en kopieerkosten	24.004	22.500	24.326
automatisering	22.761	18.000	12.935
onderhoud/verbruik materieel	218.003	200.000	205.167
afschrijving apparatuur en bedrijfsmiddelen	120.006	125.000	127.687
directe kosten diverse projecten	675.149	650.000	804.201
baten en lasten voorgaande jaren	-12.030	p.m	-2.788
exploitatieresultaat verslagjaar (positief)	-370.275	p.m	103.858
	<u>1.068.156</u>	<u>1.365.000</u>	<u>1.595.141</u>
Totaal lasten	<u>4.102.779</u>	<u>4.310.638</u>	<u>4.533.741</u>

begroting van baten en lasten jaar 2014

Begrotingscijfers zijn gebaseerd op reële cijfers afkomstig uit de financiële administratie (ervaringscijfers voorgaande boekjaren), gecombineerd met de verwachtingen voor de korte termijn.
Een eventueel exploitatietekort 2014 zal worden gedekt door aanspreken van de eigen financiële reserve, zoals overeengekomen in eerdere afspraken met de provincie Limburg.

BATEN

omschrijving	begroting 2014	rekening 2012	begroting 2013
Subsidie ministerie			
reguliere bijdrage (binnen PMJP)	0	644.623	644.623
loonindexering	p.m.	0	p.m.
	<u>0</u>	<u>644.623</u>	<u>644.623</u>
Subsidie provincie Limburg			
reguliere bijdrage (binnen PMJP)		681.044	681.044
diverse projecten	1.890.000	365.060	250.000
subsidie via Groenhuis			
	<u>1.890.000</u>	<u>1.046.104</u>	<u>931.044</u>
Bijdragen personeelskosten			
ontvangen ziekengeld	75.000	86.548	75.000
	<u>75.000</u>	<u>86.548</u>	<u>75.000</u>
Overige bijdragen			
diverse gemeenten	100.000	316.307	100.000
diverse terreinbeheerders/eigenaren	200.000	314.522	200.000
Landschapsbeheer Nederland	10.000	20.141	10.000
Staatsbosbeheer	10.000	88.435	10.000
Natuurmonumenten	15.000	252.194	15.000
ministerie LNV/DLG	200.000	741.160	350.000
Europese Gemeenschap	200.000	132.613	275.000
Postcodeloterij	187.500	187.500	187.500
PHB / Monumentaal Groen	100.000	4.680	100.000
cursussen, brochures	5.000	38.599	5.000
rente	10.000	1.815	15.000
opbrengst Buiten Bedrijf	7.500	0	7.500
houtopbrengst	15.000	15.512	20.000
overige bijdragen (exploitatie 2013)	200.000	243.314	300.000
overige bijdragen (uit eigen middelen)	<u>300.000</u>		<u>639.971</u>
	<u>1.610.000</u>	<u>2.356.790</u>	<u>2.234.971</u>
Opbrengsten Zorgplannen gemeenten			
	<u>500.000</u>	<u>486.225</u>	<u>500.000</u>
Totaal begroting baten 2014			
	<u>4.075.000</u>	<u>4.620.289</u>	<u>4.385.638</u>

LASTEN

omschrijving	Begroting 2014	rekening 2012	begroting 2013
Personeelskosten			
bruto salarissen, sociale lasten en bijkomende kosten	<u>2.729.000</u>	<u>3.025.148</u>	<u>3.020.638</u>
Transitiekosten	400.000	0	0
Apparaatskosten			
opleiding en vakliteratuur	25.000	9.575	25.000
propaganda- en voorlichtingskosten	1.000	129	1.000
huur kantoren	51.000	50.004	51.000
reparatie en onderhoud kantoren	17.500	16.348	17.500
c.v. en energiekosten	16.000	15.213	15.000
huur werkplaats en opslag, inclusief bijkomende kosten	40.000	39.169	40.000
verzekeringen	41.000	40.684	41.000
vergader- en representatiekosten	22.500	20.561	22.500
accountants-, wervings- en advieskosten	140.000	92.170	100.000
kosten GroenHuis, diverse organisatiekosten	10.000	8.395	10.000
reis- en verblijfkosten	5.000	5.045	5.000
porti- en telefoonkosten	20.000	20.270	18.500
kantoorartikelen, teken- en kaartmateriaal	3.000	2.194	3.000
drukwerk en kopieerkosten	24.000	24.326	22.500
onderhoud kantoormachines/automatisering	18.000	12.935	18.000
onderhoud/verbruik materieel	200.000	205.167	200.000
afschrijving apparatuur en bedrijfsmiddelen	125.000	127.687	125.000
kosten diverse projecten	400.000	804.201	650.000
baten en lasten voorgaande jaren	p.m	-2.788	p.m
exploitatieresultaat verslagjaar	<u>-213.000</u>	<u>103.858</u>	<u>p.m</u>
	<u>946.000</u>	<u>1.595.141</u>	<u>1.365.000</u>
Totaal begroting lasten 2014	<u>4.385.638</u>	<u>4.620.289</u>	<u>4.385.638</u>

14 Verantwoording

Algemeen

De leden van het bestuur van de stichting IKL onderschrijven het principe van het Centraal Bureau voor Fondsenwerving (CBF) dat de functie van toezicht houden gescheiden is (en dient te zijn) van de uitvoering van het beleid. Het bestuur van de stichting IKL streeft steeds naar de meest effectieve en doelmatige wijze van besteding van de beschikbare middelen. Tevens zet het bestuur in op een optimale informatieverstopping aan en communicatie met belanghebbenden. De bestuursleden onderhouden onderling geen van allen familie- of vergelijkbare relaties. Evenmin vervullen zij bestuurs- of toezichtsfuncties bij, of zijn zij in dienst van een organisatie die statutair of financieel aan de stichting IKL is verbonden.

Toeziht houden, besturen en uitvoeren

In de statuten en het delegatiebesluit directie IKL is geregeld hoe de functies van toezicht houden, besturen en uitvoeren worden onderscheiden. De taak van toezicht houden wordt door het bestuur vervuld. Het bestuur vergadert minimaal vier keer per jaar over alle relevante financiële- en beleidszaken en neemt besluiten over meerjarenprogramma's, jaarprogramma's en jaarrekeningen. De directieleden worden aangesteld door het bestuur. Bij vacatures in het bestuur wordt gezocht naar mensen uit verschillende maatschappelijke geledingen die belang hebben bij het landschap. De uitvoering van het beleid geschiedt door de directie.

Optimaliseren effectiviteit en efficiency van de besteding van de middelen

Richtinggevend voor de inspanningen van de IKL-organisatie en de besteding van de beschikbare middelen is een meerjarig prestatiecontract tussen IKL en de Provincie Limburg. Daarin zijn concrete en meetbare doelen en prestaties geformuleerd. Jaarlijks legt de stichting verantwoording af aan de provincie middels een voortgangsrapportage, een uitgebreid inhoudelijk jaarverslag en een jaarrekening. De tussentijdse voortgang komt regelmatig in de bestuursvergaderingen aan de orde. Subsidiegevers die projecten financieren worden afhankelijk van afspraken en subsidievoorwaarden door middel van tussentijdse en eindrapportages en financiële overzichten op de hoogte gehouden.

Omgaan met belanghebbenden

De stichting IKL legt afspraken met particuliere grondeigenaren voor uitvoering van landschapsonderhoud altijd vast in een standaard overeenkomst waarin de voorwaarden duidelijk beschreven zijn. Het bestuur van de stichting heeft zowel een interne (personeel) als externe klachtenprocedure vastgesteld.

Nevenfuncties en bezoldiging

De bestuursleden vervullen geen nevenfuncties die belangenverstoring met de IKL-organisatie kunnen opleveren. Bestuursleden ontvangen voor het bestuurswerk een onkostenvergoeding, maar geen financiële beloning. De bezoldiging van de directie is gebaseerd op de functie-indeling en bijbehorende salarisschalen zoals vastgesteld in het Ondernemingsdeel De Landschappen van de CAO Bos en Natuur.

Toekomstige activiteiten

Voor de periode na 2013 voorziet het bestuur wijzigingen in aard en omvang van de activiteiten van de IKL-organisatie als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen en afname van overheidsbijdragen. De koerswijziging en reorganisatie van de stichting IKL die hier uit voortvloeien zijn beschreven in hoofdstuk 11. Het bestuur onderhoudt hieromtrent nauwe contacten met de provincie Limburg, mede met als doel om een goede basis te leggen voor hernieuwde afspraken voor de samenwerking en het uitvoeringsprogramma voor de komende jaren.

Bijlage 1 Urenbesteding per gemeente in 2013

Gemeente	Urenbesteding
Beek	739
Beesel	782
Bergen	59
Brunssum	240
Echt-Susteren	1.110
Eijsden-Margraten	4.981
Gennep	640
Gulpen-Wittem	3.163
Heerlen	438
Horst aan de Maas	1.534
Kerkrade	335
Landgraaf	541
Leudal	2.850
Maasgouw	1.000
Maastricht	1.349
Meerssen	1.230
Mook en Middelaar	560
Nederweert	0
Nuth	1.604
Onderbanken	918
Peel en Maas	579
Roerdalen	782
Roermond	1.142
Schinnen	1.054
Simpelveld	521
Sittard-Geleen	1.503
Stein	633
Vaals	634
Valkenburg aan de Geul	841
Venlo	481
Venray	1.592
Voerendaal	894
Weert	381
Totaal	35.110

Let op: Hier Bijlage 2 Jaarverslag 2013 definitief invoegen

Bijlage 3 Hovenierswerk op buitenplaatsen in 2013

Buitenplaats	Gemeente	Uren 2013	Uren 2012	Uren 2011
Kasteel Nieuwenbroek	Beesel	167	109	54
Het Huis Verduynen	Echt-Susteren	113	139	233
Kasteel Eijsden	Eijsden	778	771	728
Kasteel Gronsveld	Eijsden	180	194	182
Het Huis Heyen	Gennep	200	232	212
Kasteel Goedenraed	Gulpen-Wittem	667	704	677
Kasteel Wijlre	Gulpen-Wittem	648	761	767
Kasteel Cartils	Gulpen-Wittem	643	762	568
Kasteel de Borggraaf	Horst aan de Maas	104	73	111
Kasteel Horn	Leudal	279	292	333
Huize Nederhoven	Leudal	81	99	63
Kasteel Meerssenhoven	Maastricht	236	199	177
Huis de Frymerson	Roerdalen	211	36	122
Huize Aerwinkel	Roerdalen	363	254	216
Kasteel Hillenraedt	Roermond	46	267	231
Zuidewijck Spik	Roermond	49	43	65
Kasteel Amstenrade	Schinnen	197	199	206
Kasteel Obbicht	Sittard-Geleen	0	214	197
Huis Millen	Sittard-Geleen	354	321	323
Kasteel Puth	Voerendaal	0	0	229
Buitenplaats Heeze	(Noord-Brabant)	0	0	90
Totaal gewerkte uren		5.316	5.666	5.778

Bijlage 4 Lijst van actieve landschapsvrijwilligersgroepen in 2013

Gemeente	Groep
Beek	IVN Spaubeek
Bergen	IVN Maas en Niers
Brunssum	Scouting Willibrordus
Echt -Susteren	NHV Pepijnsland
Echt -Susteren	Scouting Jeanne D'arc Susteren
Eijsden-Margraten	Natuurbehoud Cadier en Keer
Eijsden-Margraten	Hoogstambrigade Margraten
Eijsden-Margraten	Vogelwerkgroep Bemelen
Eijsden-Margraten	Gruetes
Gulpen-Wittem	Comite Eyser Plantage
Heerlen	Ver. De Loorenhof
Heerlen	IVN Hoensbroek
Heerlen	Lions Heerlen Landsfort
Horst aan de Maas	Groengroep Sevenum
Horst aan de Maas	IVN de Maasdorpen
Horst aan de Maas	Jong Nederland America
Horst aan de Maas	KJEM Kronenberg
Kerkrade	IVN Kerkrade
Landgraaf	IVN de Oude Landgraaf
Landgraaf	IVN Ubach over Worms
Landgraaf	Scouting Pius XII
Leudal	Studiegroep Leudal
Leudal	Natuurwegwijzer
Leudal	Jong Nederland Neeritter
Leudal	Wijngilde Helden
Maasgouw	Vrienden van de Beegderheide
Maasgouw	Stichting Weerderhof
Maasgouw	Wijnmakersgilde Midden-Limburg
Maastricht	CNME Maastricht
Maastricht	Scouting Titus Brandsma
Maastricht	IVN Maastricht
Maastricht	Buurtplatform de Campagne
Meerssen	IVN Ulestraten
Meerssen	Hoogstambrigade Brindil
Meerssen	IVN Meerssen
Meerssen	Lions Maastricht Trajectum
Mook	ANIMO
Nederweert	Scouting Pius X Nederweert
Nederweert	Eynderhoof
Nederweert	Vogelwerkgroep Nederweert
Nuth	IVN Nuth
Onderbanken	IVN Brunssum & Onderbanken
Peel en Maas	Dorpsraad Koningslust werkgroep Vlakbroek
Peel en Maas	IVN Meyel
Peel en Maas	Jeugd en Natuur Maasbree
Peel en Maas	IVN Helden
Peel en Maas	Jong Nederland Baarlo
Roerdalen	Heidekop Sweeltje
Roerdalen	Naturpark Maas-Swalm-Nette
Roerdalen	Eikenhakhoutbrigade Meinweg
Roermond	NHG werkgroep Driestruik
Roermond	IVN Limburg
Roermond	Buurtbewoners 't Schoor
Simpelveld	ZLSM
Simpelveld	Scouting St. Lucia Simpelveld
Sittard-Geleen	Faunabeheereenheid Graetheide

Sittard-Geleen	Hoogstambrigade "de zoer keejs"
Sittard-Geleen	IVN Land van Swentibold Born
Sittard-Geleen	IVN Munstergeleen
Stein	IVN Elsloo
Stein	Werkgroep DOP Meers
Stein	Buurtbewoners Stein ivm project 't Brook
Stein	IVN Stein
Vaals	IVN Vijlen-Vaals
Valkenburg	Dorpsraad Schin op Geul
Venlo	IVN Maasduinen
Venlo	Stichting Brookkanck Belfeld
Venlo	Stichting Natuurbeheer Brongebied Aalsbeek
Venray	Werkgroep Boshuizerbergen
Venray	Werkgroep Behoud de Peel
Venray	Jong Nederland Venray
Venray	Kachelhoutbrigade Venray
Venray	IVN Geysteren / Venray
Venray	Wijngilde Dionysos
Voerendaal	IVN Voerendaal
Weert	IVN Weert e.o.
Weert	Scouting st Maarten
Weert	WBE Grenskant
Weert	Scouting HuBroVra Weert
Weert	Scouting st Runoldus
Weert	Vrijwilligers Stramproy
Weert	Scouting St. Job-Leuken
Weert	Hospice Weert
Weert	Tungelder Wallen (Ecologische werkgroep Weert Zuid)
	Natuurmonumenten vrijwilligers
	Limburgs Landschap vrijwilligers

Bijlage 5 Opdrachten voor advies en uitvoering in 2013

Gemeente	Werkzaamheden
Zuid-Limburg	Snoei 870 hoogstamfruitbomen
Zuid-Limburg	Uitmaaien 4 groeves
Beek	Snoeien 10 hoogstamfruitbomen
Beek	Snoei 18 bomen Groot Genhouterstraat
Beek	Snoei 10 bomen Einder Coolhoff Puth
Beek	Snoei 9 bomen Geverikerstraat
Beek	Vormsnoei 9 bomen Geverikerstraat
Beek	Verwijderen vegetatie archeologisch monument Genhoes
Beesel	Reconstructie Bijenschans
Bergen	Snoei 52 bomen Pannenweg Siebengewald
Bergen	Wegwerken achterstallig onderhoud berceau kasteel Well
Eijsden-Margraten	Aanleg landschappelijke tuin
Eijsden-Margraten	Aanplant 50 meter heg bij basisschool
Eijsden-Margraten	Onderhoudswerkzaamheden landschappelijke tuin
Eijsden-Margraten	Snoei 75 bomen en herstel boomkasten Karreweg Sint Geertruid
Eijsden-Margraten	Snoei 20 bomen Gasthuis Bemelen
Eijsden-Margraten	Vormsnoei 32 bomen Voerenweg Gronsveld
Eijsden-Margraten	Afzetten meidoornhaag
Eijsden-Margraten	Aanplant 1.740 bomen kernen Plateau van Margraten
Eijsden-Margraten	Snoei 8 bomen Groenrein Cadier en Keer
Eijsden-Margraten	Snoei 49 bomen Mheer
Eijsden-Margraten	Herstel vuursteenmijn Banholt
Eijsden-Margraten	Herstel groen processieroute Voeren
Echt-Susteren	Afzetten hakhout in Koningsbosch
Echt-Susteren	Onderhoud 11 hoogstamfruitbomen
Echt-Susteren	Aanplant 5 hoogstamfruitbomen
Echt-Susteren	Planten 18 bomen met korf Kerkstraat Dieteren
Echt-Susteren	Planten 5 bomen met korf en snoei 11 bomen Pater van Heldenstraat Dieteren
Echt-Susteren	Plaatsen 320 m. schapenraster en 300 m. gemengde heg Kerkstraat Dieteren
Echt-Susteren	Planten 5 bomen met boomkorf en snoei 13 bomen Molenstraat Roosteren
Echt-Susteren	Snoei 30 bomen Oud Roosteren
Echt-Susteren	Snoei 32 bomen Millenerweg
Echt-Susteren	Snoei 52 bomen Kerkstraat Koningsbosch
Echt-Susteren	Planten 18 bomen met korf Kerkstraat Dieteren
Gulpen-Wittem	Aanleg poel, incl. landschappelijke aankleding
Gulpen-Wittem	Snoeien 13 hoogstamfruitbomen
Gulpen-Wittem	Aanplant 2 hoogstamfruitbomen
Gulpen-Wittem	Aanplant 3 hoogstamfruitbomen
Gulpen-Wittem	Aanplant 4 hoogstamfruitbomen
Gulpen-Wittem	Aanplant 2 bomen Stokhem Wijlre
Gulpen-Wittem	Planten 3 bomen en snoei 13 bomen Olivers
Gulpen-Wittem	Aanplant 4 bomen met boomkorf Partijerweg
Gulpen-Wittem	Aanplant 13 bomen met boomkorf Oosterberg Epen
Gulpen-Wittem	Snoei 7 bomen Trintelen
Gulpen-Wittem	Snoei 15 bomen Brouwerijstraat Wijlre
Gulpen-Wittem	Vormsnoei 2 bomen Slenakerweg
Gulpen-Wittem	Herstel 8 boomkasten Aardakker
Gulpen-Wittem	Aanplant 6 bomen en plaatsen 20 boomkorven Beutenaken
Gulpen-Wittem	Aanplant 3 bomen en 50 m. meidoornhaag

Gulpen-Wittem	Herstel historische bomenrij die van grote landschappelijke betekenis is voor Eys en Wittem
Heerlen	Uitvoeringswerkzaamheden herstel omgeving Imstenraderbos
Heerlen	Onderhoud in landschappelijke buffer
Heerlen	Aanplant 25 hoogstamfruitbomen
Heerlen	Planten 25 bomen met boomkorf Caumermolenweg
Heerlen	Planten 24 bomen en 25 m. Meidoornhaag Laervoetpad Hoensbroek
Horst aan de Maas	Aanplant 6 bomen met boomkorf Kloosterstraat Tienray
Horst aan de Maas	Snoei 272 bomen i.o.v. Horster Landschap
Kerkrade	Maaien 4 waardevolle graslanden
Kerkrade	Knotten 10 knotbomen
Kerkrade	Scheren 75 meter heg
Kerkrade	Aanplant 1 hoogstamfruitboom
Kerkrade	Realiseren klaphek en slagboom
Kerkrade	Aanplant 75 meter heg, 175 stuks bosplantsoen en 6 hoogstamfruitbomen
Landgraaf	Aanplant 130 meter haagbeukheg en 10 lindebomen
Landgraaf	Snoei 7 bomen Nieuwenhagerstraat
Leudal	Vellen naaldbosje, heraanplant met autochtoon bosplantsoen en vergroten poel
Leudal	Aanplant 12 bomen Isidoorstraat Haler
Leudal	Snoei 13 bomen De Kreppel Heythuysen
Leudal	Aanplant 3 bomen en snoei 28 bomen Ghoor Nunhem
Leudal	Snoeien 3 bomen Weergaaf Horn
Leudal	Snoei 5 bomen Gulden Eind Grathem
Leudal	Aanplant 10 stuks hoogstambomen en 230 meter gemengde heg in Leveroy
Leudal	Knotten 9 stuks knotwilgen in Heythuysen
Leudal	Omvormen fijnsparrenbos ca. 1,5 hectare en opschonen poel in Heybloem
Leudal	Opschonen holle weg en aanleg laanbeplanting 400 meter in Neer
Maasgouw	Snoeien 29 bomen en inboet 1 boom Pol
Maasgouw	Aanplant 190 bomen en plaatsen 45 m. schapenraster
Maasgouw	Aanplant 18 bomen Onder de Bomen Thorn
Maasgouw	Snoei 27 bomen en uitmaaieren 296 m. haag
Maasgouw	Snoei 11 bomen en maaieren 42 m. heg Sleestraat Thorn
Maasgouw	Aanplant 27 stuks hoogstambomen en 196 meter meidoornhaag in Beegden
Maastricht	Aanplant 10 hoogstamfruitbomen
Maastricht	Inboet 17 bomen kasteel Vaeshartelt
Maastricht	Aanplant 10 bomen, snoeien 5 bomen en vervangen 12 boomkorven Kantoorweg
Maastricht	Snoei 68 bomen Hertzdahl
Maastricht	Vormsnoei 180 bomen kasteel Vaeshartelt
Meerssen	Knotten knotboom
Meerssen	Verwijderen 70 meter coniferen haag en herplant gemengde haag
Meerssen	Aanplant 155 meter gemengde heg
Meerssen	Aanplant 10 hoogstamfruitbomen, 65 meter heg en realiseren draadpoort
Meerssen	Planten 155 m. heg Broekhoven Geulle
Meerssen	Aanplant 10 bomen, plaatsen draadpoort, aanplant 65 m. meidoornhaag Broekhoven Geulle
Meerssen	Snoei 32 bomen Humcoven
Meerssen	Vormsnoei 8 bomen Heirweg Geulle
Mook en Middelaar	Aanplant 39 bomen met boomkorf
Mook en Middelaar	Zichtbaar maken grafheuvels de Bisselt

Nuth	Maaien 25 are schraal grasland
Nuth	Knotten 8 knotbomen
Nuth	Aanplant 90 meter gemengde haag, incl. beschermend raster
Nuth	Snoeien 13 hoogstamfruitbomen
Nuth	Aanleg broedstoof t.b.v. vliegend hert
Nuth	Afvoer takhout
Nuth	Aanplant 3 hoogstamfruitbomen
Nuth	Aanplant 1 hoogstamfruitboom, 10 meter meidoornheg en opruimen takhout
Nuth	Planten 3 bomen met boomkorf Horenweg
Nuth	Aanplant 87 m. gemengde haag en plaatsen 87 m. schapenraster Puttersweg
Nuth	Aanplant 3 bomen met boomkorf Oensel
Nuth	Plaatsen 20 rasterpalen Groot Haasdal Schimmert
Nuth	Snoei 13 bomen Terstraten
Nuth	Snoei 17 bomen Voorsterstraat
Nuth	Snoei boomgaard (60 bomen)
Nuth	Aanplant 1 boom en 10 m. meidoornhaag
Onderbanken	Aanplant 35 meter meidoornheg
Onderbanken	Aanplant 20 meter zuurbesheg en 5 hoogstamfruitbomen
Onderbanken	Aanplant 70 meter gemengde heg en 15 hoogstamfruitbomen
Onderbanken	Aanplant 6 hoogstamfruitbomen
Onderbanken	Snoei 11 hoogstamfruitbomen
Onderbanken	Snoei 15 hoogstamfruitbomen
Onderbanken	Aanplant 50 meter heg, 110 stuks struweelplantsoen en 33 bomen
Onderbanken	Aanplant 35 m. meidoornhaag Bovenderstraat Merkelbeek
Onderbanken	Aanplant 85 m. gemengde heg en plaatsen 85 m. schapenraster Viel Bingelrade
Onderbanken	Aanplant 85 bomen Eindstraat Bingelrade
Onderbanken	Aanplant 15 bomen en 356 m. gemengde heg Dorpsstraat Bingelrade
Onderbanken	Planvorming Landweer Bouwbergstraat
Onderbanken	Aanplant 6 bomen met boomkorf Maastrichterweg Bingelrade
Onderbanken	Snoei 23 bomen Viel Bingelrade
Onderbanken	Snoei 11 bomen Geerstraat Bingelrade
Onderbanken	Snoei 15 bomen Wilmenweg Merkelbeek
Roerdalen	Groot onderhoud groen bij Hagelkruis St. Odiliënberg
Roerdalen	Planten gemengde haag Dorpstraat Melick
Roerdalen	Snoeien 23 bomen Holsterweg Posterholt
Roermond	Aanplant 9 bomen Merumerbroekweg Herten
Roermond	Snoeiwerk Baxhoeverweg Swalmen
Roermond	Aanplant 23 stuks hoogstambomen en 368 meter gemengde heg in Herten
Roermond	Onderhoud hoogstamboomgaard (236 bomen) in Roermond
Roermond	Controle 5 stuks vleermuiskasten in Roermond
Schinnen	Aanplant 40 hoogstamfruitbomen, 250 meter gemengde heg en 390 meter schapenraster
Schinnen	Aanleg 9 broedstoven voor het vliegende hert
Schinnen	Aanplant 40 bomen, 250 m. gemengde heg en plaatsen 390 m. raster
Schinnen	Snoei 5 bomen Bergstraat Sweikhuijsen
Simpelveld	Onderhoud hellingbos, scheren heg
Simpelveld	Planvorming huize Damiaan
Sittard-Geleen	Planvorming landschappelijke aankleding Biesenhof
Sittard-Geleen	Aanplant 11 hoogstamfruitbomen, 10 meter meidoornheg
Sittard-Geleen	Snoei 9 hoogstamfruitbomen
Sittard-Geleen	Aanplant 11 bomen 10 m. meidoornhaag Kempenweg Obbicht

Sittard-Geleen	Aanplant 4 bomen en 90 m. gemengde haag, plaatsen 28 m. raster Sittarderweg
Sittard-Geleen	Snoei 9 bomen Geleenstraat Munstergeleen
Sittard-Geleen	Aanplant 12 bomen en 50 m. meidoornhaag Kasteelweg Obbicht
Sittard-Geleen	Herstel motte grasbroek
Stein	Aanplant 8 hoogstamfruitbomen
Stein	Aanplant 10 hoogstamfruitbomen
Stein	Aanplant 8 hoogstamfruitbomen
Stein	Planten 8 bomen met boomkorf Koeweide
Stein	Planten 10 bomen Nattenhover Koestraat
Stein	Planten 8 bomen met boomkorf Grachtstraat Urmond
Stein	Snoei 3 bomen Dorpstraat Elsloo
Vaals	Snoei 25 bomen en herstel boomkasten Holset
Valkenburg aan de Geul	Verwijderen vegetatie archeologisch monument Schaesberg
Valkenburg aan de Geul	Inrichting belevingsboomgaard Vilt en verzorgen cursus
Valkenburg aan de Geul	Aanplant 71 bomen Plenkertstraat
Venlo	Vormsnoei 56 bomen Belfeld
Venray	Onderhoud diverse landschapselementen Natuurcompensatie De Blakt
Venray	Aanleg laan passend binnen historisch beplantingspatroon
Voerendaal	Aanplant 12 hoogstamfruitbomen, inboet 200 meter meidoornheg en realisatie 200 meter schapenraster
Voerendaal	Planvorming en aanleg beleefweide
Voerendaal	Planten 12 bomen, 60 st meidoornplantsoen, plaatsen 200 m. schapenraster Klimmen
Voerendaal	Voormalige dagbouw kalksteengroeve geschikt gemaakt als leefgebied voor de vroedmeesterpad en de cultuurhistorie zichtbaar gemaakt
Weert	Plaatsen veldpoorten en klaphekken in Kempen-Broek
Weert	Snoei 41 bomen Molenweg Stramproy
Weert	Aanplant Koningslinde in Stramproy

Bijlage 6 Maatregelen voor soortenbescherming in 2013

Amfibieën

Om de sterke achteruitgang van de geelbuikvuurpad en de vroedmeesterpad in Limburg te stoppen werd in opdracht van de stichting IKL een provinciaal beschermingsplan voor deze soorten opgesteld voor de periode 2006-2010. Vanaf het verschijnen van het beschermingsplan is door verschillende instanties gewerkt aan de verbetering van het leefgebied van deze twee soorten in Limburg. Naast de uitvoering van inhoudelijke maatregelen is het Platform Geelbuikvuurpad en Vroedmeesterpad opgericht, met daaraan gekoppeld een vrijwilligersnetwerk. Door de uitwisseling van informatie en kennis blijven betrokken beleidsmakers, natuurbeschermingsorganisaties, particuliere terreineigenaren en vrijwilligers op de hoogte van actuele, relevante ontwikkelingen binnen populaties van beide paddensoorten. Verder leveren de leden van het Platform een wezenlijke bijdrage aan de jaarlijkse monitoring van deze amfibieën. Na het verstrijken van de planperiode is in 2013 door adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens, stichting RAVON en IKL een evaluatie van het beschermingsplan opgesteld. Als vervolg hierop is in 2013 aan bureau Natuurbalans-Limes Divergens opdracht verstrekt om een update te maken van het actieplan voor de vroedmeesterpad. De afronding hiervan in het voorjaar van 2014 voorzien.

In samenwerking met Staatsbosbeheer, adviesbureau Natuurbalans-Limes Divergens en lokale vrijwilligers is in 2013 begonnen met de uitvoering van beheer- en inrichtingswerkzaamheden langs het Savelsbos ten zuiden van Cadier en Keer. De maatregelen zijn gericht op de vroedmeesterpad en de geelbuikvuurpad. Deze laatste soort wordt in 2014 bij groeve Blankenberg geïntroduceerd. De maatregelen sluiten aan bij het in opdracht van de provincie Limburg opgestelde plan "Nieuwe leefgebieden voor karakteristieke amfibiesoorten van het Mergelland". De uitvoering bestaat uit het opschonen van bestaande poelen (negen stuks), het aanleggen van kleinere voortplantingswateren voor de geelbuikvuurpad, en het optimaliseren van de landhabitats door middel van bosrandenbeheer en de realisatie van schuilmogelijkheden. Afronding van de werkzaamheden is voorzien in het voorjaar van 2014.

In dezelfde omgeving in Eijsden-Margraten is 2013 bij particuliere terreineigenaren één poel voor de vroedmeesterpad aangelegd. Daarnaast is op een aantal locaties het landhabitat van de soort verbeterd door de aanplant van struweelhagen, het terugzetten van een bestaande haag, en het uitvoeren van hakhoutbeheer in een grubbe.

Bij Boukoul in de gemeente Roermond is hakhoutbeheer uitgevoerd aan bos(randen) en aan een houtwal. De maatregelen zijn gericht op het verbeteren van de leefgebieden van ondermeer de kamsalamander, levendbarende hagedis en hazelworm.

In 2011 is in samenwerking met de Natuurbalans, stichting RAVON, Gemeente Bergen, Vereniging Natuurmonumenten, stichting het Limburgs Landschap, Staatsbosbeheer, provincie Limburg en IKL gestart met een kweekprogramma om te proberen de Knoflookpad in Limburg voor uitsterven te behoeden. Evenals in 2012 heeft IKL in 2013 een bijdrage aan dit project geleverd in de vorm van het plaatsen van vangschermen en –emmers op de Meinweg en het uitvoeren van controles van het raster.

In de gemeente Meerssen zijn bij landgoed Vliet twee poelen opgeschoond.

Op de Emmaberg in de gemeente Valkenburg aan de Geul is een nieuw voortplantingswater voor de Vroedmeesterpad aangelegd. Bij de poel is tevens een stapelmuur gerealiseerd die de soort van schuilgelegenheid voorziet.

Het Kustersven in de gemeente Echt-Susteren is gemaaid om te voorkomen dat dit gebied dichtgroeit met ruigtevegetatie en opslag van grove den en berk. Deze werkzaamheden zijn ondermeer uitgevoerd voor de kamsalamander en de levendbarende hagedis.

Reptielen

Op een heideterrein in de gemeente Landgraaf is opslag van grove den, berk en Amerikaanse vogelkers verwijderd en zijn kleinschalige plagplekken aangelegd om leefgebied van onder andere gladde slangen en levendbarende hagedissen te verbeteren.

Bij Meerlo in de gemeente Horst aan de Maas is een verbost heideterrein open gekapt, ondermeer ten behoeve van de levendbarende hagedis.

In de gemeente Leudal is bij Bethanië bosvorming toegepast en zijn kleine heide enclaves vrijgezet. Deze maatregelen zijn ondermeer ten behoeve van de levendbarende hagedis uitgevoerd.

Zoogdieren

In samenwerking met Staatsbosbeheer zijn op diverse plaatsen in het Geuldal inrichtings- en beheerwerkzaamheden uitgevoerd voor de hazelmuis. De werkzaamheden bestonden uit het uitvoeren van hakhoutbeheer in bosranden en de aanplant van struweel tussen verschillende bosschages die als verbindingszones voor de soort kunnen gaan functioneren.

In de gemeente Vaals zijn op twee locaties bij particuliere terreineigenaren werkzaamheden uitgevoerd er voor de hazelmuis. De werkzaamheden bestonden uit het open kappen van bosranden en de aanplant van besdragend plantsoen.

In opdracht van de gemeente Echt-Susteren zijn de dassenvoorzieningen langs een tweetal wegen in St. Joost en Nieuwstadt gecontroleerd op onvolkomenheden en is klein onderhoud (vrij maaien van de dassenraster) en herstelwerk uitgevoerd.

In Venray zijn in 29 kazematten uit de tweede wereldoorlog argex stenen aangebracht die dienst doen als schuilgelegenheid voor vleermuizen. Daarnaast zijn vernielde deuren in deze kazematten weer hersteld zodat de kazematten weer geschikt zijn als verblijfplaats voor vleermuizen.

In 2012 is in opdracht van de gemeente Eijsden-Margraten een inventarisatie uitgevoerd van de functionaliteit van 19 faunavoorzieningen van voor dassen. De bevindingen van de inventarisatie zijn gerapporteerd en op basis hiervan zijn in 2013 op verscheidene locaties herstelwerkzaamheden uitgevoerd.

In opdracht van het Consortium Grensmaas zijn bij Geulle Aan De Maas (Meerssen) in 2012 vijf koloniekasten voor vleermuizen geplaatst. Het gebruik van deze kasten wordt over een periode van vijf jaar gecontroleerd.

Ook in de gemeente Roermond worden jaarlijks vijf vleermuiskasten op het gebruik gecontroleerd.

In 2013 is overeenstemming bereikt over het aanplanten van een tweetal struweelhagen in hoogstamboomgaarden ter verbetering van het laatste Nederlandse leefgebied van de eikelmuis in Eijsden-Margraten. De uitvoering vindt in het voorjaar van 2014 plaats.

Insecten

In 2006 is het in opdracht van IKL opgestelde actieplan voor het vliegend hert in Limburg gepresenteerd. In het plan is de verspreiding van de soort geactualiseerd en zijn wenselijke inrichtings- en beheermaatregelen voor de periode van 2006-2010 uitgewerkt om de leefgebieden van de soort te verbeteren. Omdat inmiddels veel werkzaamheden zijn uitgevoerd, en nieuwe leefgebieden in Limburg bekend zijn geworden, is in 2013 gestart met een actualisatie van het actieplan. Hierin wordt niet alleen de Limburgse verspreiding van de soort geactualiseerd, ook wordt de verspreiding van de soort in het grensgebied met Duitsland, België, Noord-Brabant en Gelderland in beeld gebracht. Op basis van de verspreiding worden werkzaamheden beschreven die wenselijk zijn om het voortbestaan van de soort te waarborgen. Tevens wordt hierbij aangegeven welke maatregelen reeds zijn uitgevoerd in de betreffende gebieden. De afronding van het plan is voorzien in het voorjaar van 2014.

Ten behoeve van het vliegend hert is in het Savelsbos ten zuiden van Cadier en Keer en ten noorden van Cadier en Keer bij de Schiepersberg, bij verschillende particulieren hakhoutbeheer in bosranden en graften uitgevoerd. Op enkele open plekken is er zomereik, zoete kers en fladderiep aangeplant om meer variatie in de boomsoortensamenstelling te krijgen. Daarnaast zijn er acht broedstoven voor het vliegend hert aangelegd.

In de gemeente Landgraaf is in het Rimburgerbos hakhoutbeheer met behoud van overstaanders uitgevoerd ten behoeve van het vliegend hert. Hierbij zijn tevens drie broedstoven aangelegd.

In opdracht de gemeente Schinnen zijn in vier holle wegen nabij Oirsbeek en Viel, negen broedstoven voor het vliegend hert aangelegd.

In de gemeente Nuth is bij een particulier nabij Helle een broedstoof aangelegd.

In de gemeente Onderbanken is in de Schinveldse Bossen kleinschalig hakhoutbeheer uitgevoerd ten behoeve van het bont dikkopje en de kleine ijsvogelvinder.

In de gemeente Leudal zijn op drie locaties rond het gebied Caluna (ten noorden van Heythuizen) werkzaamheden uitgevoerd om het leefgebied van ondermeer het bont dikkopje te verbeteren. De werkzaamheden bestaan uit bosvorming, het openkappen van kleine heide enclaves en kleinschalige plagwerkzaamheden.

Voor de veldparelmoervlinder zijn er in Maastricht twee bermen gemaaid, één op de Cannerberg en één langs het Julianakanaal.

In Gennep is op de Looierheide opslag van Amerikaanse eik, berk en grove den op een droogheideterrein verwijderd ten behoeve van onder meer blauwvleugelsprinkhanen en steppesprinkhanen.

In de gemeente Peel en Maas is op een heideterrein de opslag van berk en grove den verwijderd en zijn er kleinschalige plagplekken gemaakt om het leefgebied van het bont dikkopje te verbeteren. De werkzaamheden zijn het vervolg op de maatregelen waarmee in 2012 begonnen is.

In opdracht van de vereniging Natuurmonumenten is zijn werkzaamheden uitgevoerd voor de verbetering van het leefgebied van de Rosse sprinkhaan in Schin op Geul. De werkzaamheden bestonden uit het maaien van ruigtevegetaties en het uitvoeren van hakhoutbeheer in bos(randen). Daarnaast is een beheerplan opgesteld voor deze soort, voor de terreinen van Natuurmonumenten opgesteld.

Flora

Op de groeiplek van rode dopheide en fraai hertshooi in een bos in de gemeente Beesel is opslag van grove den, berk, Amerikaanse vogelkers en Amerikaanse eik verwijderd, zodat deze zeldzame plant zich hier kan handhaven en wellicht verder kan uitbreiden.

In Heerlen en Kerkrade zijn twee graslanden gemaaid ter ontwikkeling van schrale vochtige graslandvegetatie.

Ook in de gemeente Gulpen-Wittem vond een dergelijk verschrallingsbeheer plaats op een aantal locaties om de groeiplaatsomstandigheden van onder meer herfstschroeforchis, gele zegge en grote muggenorchis te verbeteren.

In de gemeente Voerendaal is bij particulieren en bij de Waterleidingmaatschappij Limburg maaibeheer uitgevoerd op kalkgraslanden aan de Karstraat (Grote muggenorchis en Duitse gentiaan), de Sevensprungh, nabij Craubeek en op het spoorwegemplacement in Klimmen. Op de locatie bij Craubeek is tevens houtige opslag terug gezet. Het werkzaamheden zijn ondermeer uitgevoerd ten behoeve van de grote muggenorchis, hondskruid, Duitse gentiaan en ruige anjer.

In de gemeente Nuth werden in het dal van de Geleenbeek en de zijbeken vijf vochtige graslanden gemaaid ter instandhouding en ontwikkeling van grote zeggenvetaties. Deze vegetatietypen zijn van belang voor de zeggekorfslak.

In Weert werden twee terreinen gemaaid bij Boshoven en bij Stramproy. Het betreft een bloemrijk grasland en een terrein met klokjesgentianen en gevlekte orchissen.

In de gemeente Leudal zijn in de oeverzones van een ven bij Bethanië kleinschalige plagwerkzaamheden uitgevoerd voor onder andere de kleine zonnedauw.

Bijlage 7 Met groen versterkt religieus erfgoed

Gemeente	Object
Landgraaf	Sint Josefkapel, Rimborg
Leudal	Kapel Maria tenhemelopneming, Kelpen-Oler
Leudal	St. Annakapel, Ittervoort
Leudal	Kapel Moosterstraat, Haler
Leudal	Kapel Isidoorstraat, Haler
Leudal	Slabberskruis, Buggenum
Leudal	Fikeskruis, Roggel
Leudal	H. Apolliniakapel, Roggel
Leudal	Nijkenkruis, Roggel
Leudal	Kruis in de heidebuurt, Heythuysen
Leudal	Lourdeskapel, Grathem
Maasgouw	Jozefkapel, Thorn
Maasgouw	Barbarakapel, Thorn
Meerssen	Kruis Visweg, Meerssen
Roerdalen	Hagelkruis, St. Odiliënberg
Eijsden-Margraten	Fatimakapel, Cadier en Ceer
Eijsden-Margraten	Wegkruis Vroelen, Noorbeek
Eijsden-Margraten	Wegkruis nabij Vroelen, Noorbeek
Eijsden-Margraten	Mariagrot, Bemelen
Sittard-Geleen	Wegkruis Veestraat, Enighausen
Voerendaal	Kapel Wissengrachtweg, Hulsberg
Weert	Kloostertuin Mariahart, Weert